

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Година XXVII

Нови Сад, фебруар, 1978.

Број 2

САДРЖАЈ

АДВОКАТУРА И ДРУШТВО

Милорад Ботић

XXVII конгрес Међународне уније
адвоката

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Јован Јерковић

Материјални положај деце из раз-
ведених бракова и ванбрачне
деце

Драгиња Крстић

Саображавање организације и ус-
клађивање самоуправних општих
аката основних организација у-
друженог рада заједничких слу-
жби, заједница основних органи-
зација удруженог рада и органи-
зација пословних удруживања
одредбама Закона о удруженом
раду

Жарко Латиновић

Разграничење надлежности између
самоуправних и редовних судова

ПРАВНА ПРАКСА

Светозар Добросављев
Љиљана Павловић-Бојовић

Грађанско право

САОПШТЕЊА

Из седнице Управног одбора

Г Л А С Н И К

А Д В О К А Т С К Е К О М О Р Е В О Ј В О Д И Н Е

Година XXVII

Нови Сад, фебруар, 1978.

Број 2

А Д В О К А Т У Р А И Д Р У Ш Т В О

Милорад Ботић
адвокат у Новом Саду

XXVII КОНГРЕС МЕЂУНАРОДНЕ УНИЈЕ АДВОКАТА

У Загребу је од 5. до 8. септембра 1977. године одржан XXVII конгрес МУА.

Свечано отварање Конгреса обављено је у великој дворани „Ватрослав Лисински“, уз пуно учешће учесника Конгреса и гостију.

Конгрес је отворио председник Међународне уније адвоката др Аурел Крстуровић, адвокат из Загреба. Председник је у кратком поздравном говору истакао да МУА овим Конгресом обележава 50-тогодишњицу свога рада, као и приврженост југословенске адвокатуре идејама МУА.

Конгрес су поздравили: др Иван Франко, савезни секретар за правосуђе, подвукавши да МУА ужива знатан углед у Југославији, будући да поклања видну пажњу питањима законитости и заштите права човека. Робер Мартен (Robert Martin), адвокат из Париза, бивши председник Уније, евоцирао је успомену на Конгрес Уније у Дубровнику из 1933. године, чији је био учесник. Упутио је топле поздраве и похвале југословенским народима, а посебно председнику Титу. Драгослав Трнинић, адвокат из Београда, председник Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије, подвукao је значај одржавања Конгреса у Југославији и актуелност главне конгресне теме *О радничком самоуправљању*, чиме МУА доказује савременост у свом раду. Др Миленко Милић, адвокат из Опатије, поздравио је Конгрес у име организације „Светски мир

путем права" говорећи о напорима ове организације за мир у свету. Иво Врховец, председник Скупштине града Загреба, поздравио је учеснике и госте желећи им угодан боравак у Загребу, граду „широм отворених врата". Јурбасо Агустин (Jurbaso Viale Policarpo Agustin), адвокат из Буенос Аиреса, поздравио је Конгрес у име „Интерамеричке уније адвоката". У своме надахнутом говору рекао је да адвокатски позив носи одлике „апостолства", јер су адвокати апостоли права. Нашед Фахми (Nashed Fahmy), адвокат из Каира, председник Адвокатске коморе Египта, подвукао је да египатска адвокатура верује у „сuverену снагу законитости" због чега је и привржена МУА.

Конгрес је поставио кроз Комисије ове радне теме:

1) *Права радника у управљању предузећем и њихова заштита.* Ген. извештач Руди Шелих, адвокат из Љубљане.

2) *Услови за ефикасност судске службе.* Ген. извештач Гиј Пикарда (Guy Picarda), адвокат из Лондона.

3) *Одговорност руководства предузећа у случају стечаја.* Ген. извештач Марио Скамони (Mario Scamoni), адвокат из Милана.

4) *Право и техника.* Председник Комисије др Ханс Петер Шмит (Hans Peter Schmid), адвокат из Базела.

5) *Политички азил и екстрадиција.* Председник Комисије Хуан Мунос Кампос (Juan Munoz Campos), адвокат из Мадрида.

6) *Улога адвоката у друштвеном животу.* Председник Сталног одбора Ролан Жатон (Roland Jaton), адвокат из Лозане.

Радне теме су претресане по комисијама, које су радиле у салама хотела „Интерконтинентал", где су биле и конгресне канцеларије.

Поред тога што је Руди Шелих био генерални извештач главне конгресне теме, Савез адвокатских комора Југославије је именовao и националне кореференте и то за тему *О самоуправљању*, Горза Огурек, адвокат из Земунa, у Комисији за рад судова, Борбе Бурисић, адвокат из Београда, у Комисији о стечају Сеид Хаџи Селимовић, адвокат из Сарајева.

Највеће интересовање учесника, а и наше јавности, побудила је тема о правима радника и њиховој заштити. Генерални извештач Руди Шелих поставио је широко тему о правима радника у управљању предузећа и о заштити њихових права код нас и у свету, појединачно по земљама где постоје таква права (за које је добио одговарајући материјал). Шелих је истакао суштинску разлику између тих права код нас, која чине основу система самоуправљања и права радника у судлуживању и партиципацији, те посебна права из најамног радног односа у другим земљама.

У живој и интересантној дискусији у којој су учествовали адвокати из разних држава посебно би вредело истаћи излагања др Хенинга Раснера (Dr Hening Rasner), адвоката из Келна, те

више дискутаната француских адвоката, а и веома успешне интервенције неколицине југословенских адвоката, који су давали објашњења на многобројна питања која су постављали дискутанти.

Комисија је свела резултате дискусије у закључке („resolution”). У закључцима се истиче да се права радника и њихова заштита према правним системима који су претресани у реферату и дискусији могу свести на три категорије: самоуправљање, суодлучивање, партиципација кроз синдикате путем колективног преговарања. Комисија је мишљења да иако постоје огромне и суштинске разлике, ипак воде једном заједничком циљу, омогућавају праведније награђивање за резултате рада. Закључци посебно истичу значај адвокатуре, односно независност адвоката и судства у заштити права радника. Обзиром на значајност и сложеност теме Комисија је препоручила МУА да ова Комисија настави и даље са радом.

Комисија о условима за ефикасност судске службе усмери-ла је претресање теме углавном на питања контакта између судија, адвоката и странака, специјализацији адвоката и обавештавању јавности о тој специјализацији и на функцију и коришћење вештака у судовању.

У закључцима („resolution”) између осталог се истиче да се треба залагати за сталне састанке између судија и адвоката уз дискусије о темама као што су унапређење судског поступка, решавање спорних питања и о међусобним односима. Истакнут је значај судске службе за савремено друштво, те да треба препоручити владама да посебну пажњу посвете избору судија, њиховом награђивању, питању њихове стручности и искуства и „високом ступњу интегритета”. Препоручује се да се за судије постављају (именују, бирају) и адвокати обзиром на њихово велико професионално искуство.

Комисија право и техника наставила је већ раније започете дискусије о коришћењу техничких достигнућа у погледу обраде правне и економске документације као и коришћењу центара за документацију, те односа са јавним средствима за информације.

Ово је стална Комисија МУА која и даље наставља са радом.

У Комисији права азила и екстрадиције претресан је члан 14. Декларације о људским правима Уједињених нација. Комисија је донела закључке („resolution”) да све државе које нису приступиле Статуту избеглица из 1951. године треба то да учине без одлагања. Уједињене нације треба да убрзају радове на изради Конвенције о територијалном азилу, државе да донесу своје унутрашње законе сходно члану 3. Декларације о територијалном азилу Уједињених нација из 1967. године, по ком принципу свака особа која се појави на граници или је ушла на територију неке државе треба да буде привремено примљена, а не натраг враћена.

Комисија за одговорност руководиоца предузећа у случају стечаја претресла је тему посебно са аспекта поремећаја који настају нестанком предузећа у социјалном, економском, финансијском и политичком животу земље. У закључцима („resolution“) предлажу се усклађивања националних законодавастава или међусобних уговора о стечају, те се предлажу ове мере: а) да се осигура признање и извршење судских одлука којима је утврђена и заснована одговорност руководиоца предузећа у случају стечаја, б) да се елиминише свака препрека у истраживању одговорности руководиоца предузећа у стечају, в) одговорност руководиоца предузећа у стечају не треба да буде аутоматска и обавезна.

Конгресу је присуствовало око 600 адвоката из 40 земаља, те око 200 адвоката из Југославије.

Конгрес је протекао у срдачној и другарској атмосфери са пуно разумевања и уважавања различитих ставова у дискусијама.

За госте и учеснике одржано је низ свечаних пријема и приредаба. Између осталих председник Председништва Хрватске Јаков Блажевић примио је учеснике Конгреса у вили „Извор“ на Плитвичким језерима. Друг Блажевић је истакао чињеницу да се судски и административни систем у Југославији развио у току НОБ-а, те даље развијао са развитком самога друштва. Једну делегацију МУА примио је др Владимир Бакарић, члан Председништва СФРЈ. Одржано је низ излета (Кумровец, Хлебине, Плитвице). Пријеме за учеснике дали су др Иван Франко, савезни секретар за правосуђе, у Стубичким Топлицама, председник града Загреба Иво Врховец у сали „Ватрослав Лисински“, Савез републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије, Одвјетничка комора Хрватске и Збор одвјетника Загреба у свим просторијама хотела „Еспланаде“, те МУА завршни банкет у просторијама хотела „Интерконтинентал“.

На завршетку конгреса изабран је нови председник МУА, адвокат из Париза, Албер Зирфли (Albert Zurfluh), чији ће мандат трајати наредне две године, док за првог потпредседника Херолд Хили (Harold Healy), адвокат из Њујорка. Следећи XXVIII конгрес МУА одржаће се 1979. године у Француској.

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Јован Јерковић

судија Врховног суда Војводине

МАТЕРИЈАЛНИ ПОЛОЖАЈ ДЕЦЕ ИЗ РАЗВЕДЕНИХ БРАКОВА И ВАНБРАЧНЕ ДЕЦЕ

(ПРОБЛЕМИ САГЛЕДАНИ КРОЗ СУДСКУ ПРАКСУ У РЕШАВАЊУ ПОРОДИЧНИХ СПОРОВА)

I. Увод

Међу најзначајније задатке нашег самоуправног социјалистичког Друштва у домену социјалне политике спада брига око јачања и развијања породице која у садашњим условима представља основну установу за социјалистичко васпитање људи. Стога је ова брига друштва о породици нашла свој пуни израз и у уставном начелу, да породица ужива друштвену заштиту чл. 190. Устава СФРЈ и чл. 213. Устава САПВ.

У породичној средини по правилу почиње подизање и васпитање деце за корисне и свесне грађане наше земље путем непосредног деловања родитеља као основних фактора. То је првенствена, заједничка обавеза родитеља, како у погледу брачне, тако и у погледу деце рођене ван брака (чл. 190. ст. 4. Устава СФРЈ и члана 213. ст. 4. Устава САПВ), али не и њихова искључива дужност. Друштво такође има и своје обавезе, јер су са аспекта интереса друштвене заједнице односи родитеља и деце значајнији од односа других сродника. То је сасвим разумљиво и оправдано, јер родитељи и деца сачињавају основно језгро породице односно породицу у ужем смислу према савременим схватањима. Како услед развоја детета временом старање родитеља око његовог подизања и васпитања све више постаје недовољно, то у том правцу поред родитеља и друштво врши одређено утицање у разним видовима. Међутим, потреба за директном интервенцијом друштва односно његових органа настаје нарочито у оним случајевима када недостатак једног од родитеља ствара празнину у вршењу родитељске функције, јер по правилу само један родитељ није у стању да се брине и обезбеди задовољење свих потреба детета. Поготово, ако је у

питању више деце, а сва тежина старања и брига око деце падне на мајку, што се у животу и најчешће догађа. Код ванбрачне деце то је редовна појава уколико не живе у ванбрачној заједници њихових родитеља, као и код деце разведених родитеља. Због тога је у одредбама члана 188. Устава СФРЈ и чл. 211. Устава САПВ наглашена брига друштвене заједнице и њених органа у погледу пружања заштите мајци и детету уопште, а посебно за децу чији родитељи не извршавају своје законом одређене обавезе.

Као и свуда у свету и у условима нашег самоуправног социјалистичког друштва проблеми непотпуних породица, посебно ванбрачних и разведених мајки, које се у већини случајева саме старају о својој деци, савремена су појава.

По свом значају, обимности и актуелности ова проблематика захтева посебну пажњу друштвене заједнице и њено стално праћење. Код таквих непотпуних, дефицијентних породица друштвена интервенција је неопходна ради стварања услова за правилан одгој и подмирење потреба деце, јер се те породице не ретко налазе у тешким приликама.

Према позитивним законским прописима два главна органа којима је друштвена заједница првенствено поверила одређене задатке у погледу заштите интереса деце разведених родитеља и ванбрачне деце су редовни судови и социјалне службе. Тако је одредбама Закона о браку (ЗОБ) — Сл. лист САПВ бр. 2/75 стављено у надлежност суда одлучивање о привременом смештају и издржавању брачне деце у току бракоразводног спора њихових родитеља (чл. 83. ст. 1), а у случају развода брака и о коначном смештају и обавези издржавања за оног родитеља коме деца нису поверена по чл. 10. ст. 1. Закона о односима родитеља и деце (ЗОРД) — Сл. лист САПВ број 2/75. Одредбама овог Закона одређена је и надлежност суда за утврђивање ванбрачног очинства и обавезе природног оца да допринеси за издржавање детета. Сем тога судови су компетентни и да принудно извршавају ове своје одлуке, као и да суде у кривичном поступку оне несавесне родитеље који избегавају плаћање досуђеног издржавања, јер то представља кривично дело сада кажњиво по чл. 82. КЗ САПВ (Сл. лист САПВ бр. 17/77). Наведени задаци суда остварују се кроз интервенцију у конкретним случајевима. С тим у вези потребно је посебно истаћи као чињеницу, да коначна одлука суда у бракоразводном и спору за утврђивање очинства са решавањем питања издржавања или у спору по самосталном захтеву за издржавање, представља у сваком поједином случају на који се односи темељ заштите интереса деце из непотпуне породице. Због тога судска пресуда треба да се заснива на реалној економској оцени потреба детета и могућности родитеља за давање издржавања. Ако судском пресудом није постављена таква солидна материјална основа за обезбеђење егзистенције детета из непотпуне породице, онда најчешће настају социјални случајеви које мора да решава заједница путем својих редовних органа — социјалних служби из

својих средстава. Према томе, редовни судови поред своје строго правосудне улоге врше данас и врло значајну друштвену функцију на пољу заштите интереса деце из непотпуних породица. Треба истаћи и то, да је друштвена функција судова у смислу чл. 222. Устава СФРЈ и чл. 245. Устава САПВ проширена и на праћење и проучавање односа и појава од општег интереса у циљу давања предлога за спречавање и сузбијање негативних друштвених појава. Као што је већ истакнуто проблеми деце из непотпуних породица су од посебног друштвеног значаја, па стога праћење и проучавање ових појава несумњиво представља један од основних задатака судова у вршењу ове уставом одређене функције.

У овом чланку покушаћу да изложим и дам анализу наведене проблематике како се она конкретно појављује сагледана кроз активност судова у решавању бракоразводних спорова са децом и спорова за утврђивање ванбрачног очинства у којима се одлучује о поверавању на чување, васпитање и издржавање деце из разведених бракова и о издржавању ванбрачне деце, као и спорова само по питању захтева за издржавање деце (разведених родитеља или ванбрачних). Како је са овим радом судова скопчана и сарадња са органима социјалне заштите, то ћу се осврнути и на нека питања ове сарадње.

Када су у питању ванбрачна деца треба истаћи, да је са социјалног аспекта пре свега проблем у томе, што је материјални положај ове деце увек потенцијално угрожен. Наиме, ванбрачне заједнице су нестабилне, а општепозната је појава да ванбрачни отац по правилу избегава издржавање детета када не живи са мајком детета у ванбрачној заједници.

Како постављање захтева за издржавање према ванбрачном оцу зависи од претходно утврђеног очинства, то се у вези с тим може констатовати као појава, да се утврђивање ванбрачног очинства у судском поступку остварује у релативно малом броју случајева у односу на број рођене ванбрачне деце. Та појава даје поуздан основ за закључивање, да у извесном, свакако претежном броју случајева долази до признања ванбрачног очинства пред надлежним матичарем (чл. 29. ЗОРД), па се та чињеница уписује у матичну књигу рођених, што се углавном односи на децу рођену у ванбрачној заједници.

Без обзира на напред изнето ипак остаје као карактеристична чињеница, да се у приличном броју случајева не тражи утврђивање очинства у судском поступку и онда када није уследило признање очинства пред матичарем. Свакако је материјални положај такве ванбрачне деце потенцијално највише угрожен, јер због нерашчишћеног статуса немају законске могућности за постављање било каквог имовинског захтева према ванбрачном оцу. Због тога најчешће баш код ове деце настају социјални случајеви који изискују интервенцију друштвене заједнице путем њених органа социјалне заштите ради пружања материјалне помоћи овој деци и обезбеђења њихове егзистенције.

Што се тиче деце рођене у браку њихов положај је најчешће угрожен у случају развода брака њихових родитеља. Она остају без бриге и старања једног родитеља, који најчешће занемарују или свесно избегавају да доприносе за издржавање деце, мада је то њихова основна морална и законска обавеза. Разводом брака за децу настаје једна сасвим изузетна животна ситуација, јер престаје породична, а често и свака друга веза између родитеља. На тај начин у ствари престаје да постоји оно правно и фактичко стање које је уживало посебну друштвену заштиту и које је требало да обезбеди нормалне услове за физички и душевни развој деце, па деца остају лишена заједничког родитељског старања у погледу васпитања и издржавања.

II. *Осврт на судску праксу у вези решавања захтева за издржавање деце*

Анализа судске праксе на решавању захтева за издржавање деце у бракоразводним и патернитетним споровима показује, да су судови по правилу одлучивали о таквом захтеву увек када је исти у спору био постављен. Оваде треба истаћи као позитивно у раду судова да је и на њихово упозорење дато странкама у смислу чл. 10. старог Закона о парничном поступку — чл. 11. новог Закона (ЗПП), накнадно постављен захтев за издржавање деце који странке у тужби нису ставиле због неупућености или због нестручности лица које је састављало тужбу. Међутим, нису ретки бракоразводни спорови у којима није стављен захтев за издржавање деце, било из разлога што странке то нису хтеле и поред упозорења суда, или пак што је суд то толерисао да би што пре завршио предмет. Наиме, неки родитељи код којих се деца налазе и то најчешће мајке у жељи да одрже брак избегавају да траже издржавање за себе (супружанско) и децу, мада за такав захтев имају законског основа. С друге стране ваља имати у виду и појаву да већином очеви код којих се деца налазе на издржавању не траже да и мајка деце доприноси за издржавања, што је свакако одраз њиховог повољнијег социјалног и економског положаја. Све то указује на чињеницу да родитељ код кога се деца налазе на чувању, васпитању и издржавању не тражи увек из субјективних или објективних разлога интервенцију суда ради обезбеђења потребног дејег издржавања. На овакву појаву, међутим, не реагују увек ни органи старатељства иако постоји законска могућност за интервенцију обзиром на пропис чл. 20. ЗОРД. Свакако би било потребно да органи правосуђа и остали органи односно организације наведене у ст. 2. тог члана буду активнији у извршавању ове своје законске обавезе благовременим обавештавањем органа старатељства о таквим случајевима, да би овај орган својом интервенцијом могао на време отклонити штетне последице, које настају због неупућености или индоленције родитеља када овај не тражи издржавање за децу која се код њега налазе.

У приказаним случајевима суд доноси пресуду о разводу брака одлучивао је о смештају деце, али није по службеној дужности увек одлучивао и о њиховом издржавању. Таква недоследност у поступку судова у ствари је била и одраз усвојеног становишта у судској пракси, које је полазило од процесног начела диспозиције странака израженог у чл. 2. ЗПП. По том становишту суд није овлашћен, да о износу издржавања одлучи и онда када родитељ код кога се дете налази такав захтев није поставио, или да досуди већи износ од онога који је затражен. Заговорници овог становишта за своју аргументацију углавном наводе то, да о издржавању ванбрачне деце судови одлучују у границама постављеним тужбеним захтевом и да извршење правоснажне судске одлуке ипак зависи од диспозиције странака, те да би стога било апсурдно одлучивати по службеној дужности о издржавању деце, ако родитељи таквом одлуком не желе да се користе.

При томе се губи из вида, да сем пресуде и закљученог судског поравнања такође представља основ за извршење и споразум закључен у писменој форми пред органом старатељства (чл. 64. ЗОРД). Сем тога не толерише се ни диспозиција родитеља у погледу тражења извршења ради принудне реализације досуђеног издржавања, јер у име малолетног детета захтев за извршење може поднети и орган старатељства (чл. 63. истог Закона). Да би ово законско интервијентно овлашћење орган старатељства могао ефикасно да остварује, мишљења сам, да би и њему суд требао да достави примерак пресуде којом се досуђује издржавање млад. деци како би наведени орган могао да евидентира и прати такве случајеве у циљу предузимања мира за благовремено спровођење извршења ради наплате досуђеног издржавања.

Сматрам, да је наведено становиште крајње формалистичко и да нема потребног упоришта у законским прописима, те да његова примена у судској пракси у ствари иде на уштрб интереса деце коју суд првенствено мора да има у виду.

Пре свега треба поћи од тога, да за поступак у брачним споровима важе посебне одредбе Закона о браку (чл. 70—90). У члану 2. ЗПП садржана је одредба начелног карактера према којој суд у парничном поступку одлучује у границама захтева странака постављеном у поступку, а са тим захтевом странке могу слободно располагати, сем у случајевима изричито одређеним у том или другом закону (начело диспозиције странака). Ово начело, међутим, није у закону апсолутно постављено ни спроведено, јер су предвиђени изузеци за оне спорове у којима друштвени интерес има превагу над интересима странака. Тако је ово начело слободне диспозиције странака негирано одредбама у чл. 85. и чл. 83. ЗОБ (недопуштеност изрицања пресуде због изостанка или признања, одређивање по службеној дужности привремене мере о смештају и издржавању млад. деце).

Према чл. 10. ст. 1. Закона о односима родитеља и деце пресудом којом се брак поништава или разводи суд ће одлу-

чити о чувању, васпитању и издржавању заједничке деце. Дакле, ако је законодавац полазећи првенствено од интереса млад. деце изричито наредио, да је суд у пресуди о поништају односно разводу брака дужан да одлучи по службеној дужности о чувању и васпитању деце, онда је несхватљиво да би питање њиховог издржавања препустио вољи њихових родитеља, која је често у колизији са интересима деце. Исти разлози који обавезују суд на одлучивање по службеној дужности о чувању и васпитању деце говоре у прилог тога, да суд мора истовремено поступити и у погледу њиховог издржавања, пошто услед развода брака нестаје она породична средина у којој су деца добијала потребно издржавање. Зато нема логике у изнетом становишту, да суд треба да одлучи по службеној дужности коме ће дете бити поверено на чување и васпитање, а да истовремено не одлучи и о издржавању детета. Правилно тумачење цитираних законских прописа упућује на исправност само једног закључка, да је основна замисао законодавца ишла за тим, да друштвена заједница путем својих одређених органа обезбеди комплетну заштиту интереса малолетне деце, а не само парцијално, како би то на први поглед изгледало полазећи од формалистичког тумачења тих прописа. Према томе, судови се морају у потпуности ослободити таквог формалистичког становишта и у вези изложеног правног проблема судску праксу чврсто и јединствено усмерити у супротном правцу.

Сличну ситуацију у раду судова имамо и у погледу примене чл. 83. ст. 1. ЗОБ о одређивању привремене мере за смештај и издржавање заједничке деце до окончања брачног спора. Веома су ретки случајеви у судској пракси, да судови ову привремену меру одређују по службеној дужности, мада по закону имају такво официјелно овлашћење, а има и таквих случајева да се о предлогу странке за одређивање привремене мере не одлучи ни до закључења главне расправе. Таква констатација се односи и на остале спорове у којима је предмет тужбеног захтева издржавања малолетне деце, иако је и у тим споровима суд по закону овлашћен да по службеној дужности одреди издржавање привременом мером која је извршна (чл. 57. ЗОРД).

Овакво стање у судској пракси није задовољавајуће, јер чињеница да је одређивање ових привремених мера по правилу вршено на предлог странке, довољно указује на неактивност судова и у погледу пружања помоћи странкама у смислу чл. 10. старог — чл. 11. новог ЗПП, које због неупућености нису знале да користе своја права у поступку. Коришћењем у већој мери официјелног овлашћења из члана 83. ст. 1. ЗОБ свакако би имало повољне последице, јер минималне потребе деце не би биле угрожене током трајања брачног спора, а у већини случајева би таквим мерама биле паралисане тежње на страни туженог за одуговлачење поступка. Такође би одређивање ових привремених мера требало шире примењивати и у споровима за утврђивање очинства, али разумљиво уз ограничење да постоји вероватноћа у погледу очинства туженог.

Према томе, судови би требали у што већој мери да користе овлашћења из чл. 83. ст. 1. ЗОБ и чл. 57. ЗОРД и да по службеној дужности доносе привремене мере ради издржавања и смештаја млад. деце, јер је то од посебног значаја за заштиту њиховог интереса о коме суд првенствено мора да води рачуна.

У судској пракси појавили су се и још неки други правни проблеми везани за заштиту материјалног положаја деце из непотпуних породица, па ћу овде изнети неке значајније од тих проблема.

Судска пракса и до сада чврсто стоји на становишту, да суд није овлашћен за одлучивање о издржавању деце и у случају ако је тужбени захтев за поништај односно развод брака одбијен. Мада на први поглед ово становиште изгледа правилно и утемељено на прописима чл. 10. ст. 1. ЗОРД, мишљења сам, да судови у пракси не би поступали незаконито ако би и у таквим случајевима одлучивали о издржавању деце, што би свакако допринело ефикаснијој заштити њихових интереса. Наиме, по чл. 18. тач. 1. Закона о редовним судовима (Сл. лист САНВ бр. 15/75) општински судови су надлежни за суђење о законском издржавању, ако се о томе не одлучује у споровима за развод, поништај или за оглашење брака непостојећим, и у споровима за утврђивање очинства, а по чл. 19. тачке 4. и 5. истог Закона окружни судови су надлежни да суде спорове о чувању, васпитању и издржавању деце, када се решавају заједно у споровима о утврђивању или оспоравању очинства, о постојању или непостојању брака, о поништају брака или разводу брака. Према одредби чл. 17. ст. 2. новог ЗПП виши суд I степена се не може огласити стварно ненадлежним за предмете из стварне надлежности нижег суда I степена исте врсте, након одржаног припремног рочишта или ако ово није одржано након што се тужени на првом рочишту за главну расправу упустио у расправљање о главној ствари. Из овога следи да виши суд I степена, овде окружни суд, може водити поступак и одлучити у стварима за које би био стварно надлежан нижи суд I степена исте врсте, овде општински суд, а да то не представља битну повреду одредаба парничног поступка из чл. 354. ст. 2. тач. 4. новог ЗПП на коју се поводом жалбе пази по службеној дужности. Из напред изнетог може се извести као коначни резиме, да окружни суд као виши суд I степена може доносити одлуке о издржавању деце и у случају када је одбијен захтев за поништај односно развод брака. Сматрам, да би афирмисање овог становишта у судској пракси такође допринело заштити интереса деце из непотпуних породица и да је стога оправдано да се досадашња судска пракса измени и усмери у наведеном правцу.

Проблем је и у погледу накнаде трошкова за издржавање деце који су учињени пре тужбе (чл. 59. ЗОРД)¹. По правилу те трошкове у целости је сносио родитељ код кога се дете налази, а то је најчешће мајка. Према садашњој судској пракси такав захтев се не може остваривати у брачном спору (стварна над-

¹ Верзијски захтев.

лежност окружног суда) већ у посебном спору за који је стварно надлежан општински суд. Сматрам да би било у интересу деце да се адекватном изменом законских прописа дозволи остваривање захтева за издржавање деце и за протекло време (пре тужбе) и за будуће време у истом тј. брачном спору и спору за утврђивање очинства, што би и за суд представљало уштеду у напорима и времену.

Према до сада изложеном највише је угрожен материјални положај оне деце из непотпуних породица, која се налазе код мајке и то нарочито ванбрачне деце. Мајке ове деце су већином економски необезбеђене или недовољно обезбеђене и због тога се деца чији су они законски заступници у највећем броју спорова за издржавање појављују као тужиоци. Оне у већини случајева до развода брака нису биле у радном односу, а најчешће немају никаквих квалификација, па је и фактичка могућност запослења таквих мајки са децом сведена на минимум.

III. Висина доприноса за издржавање

Издржавање малолетног детета одређује се према његовим потребама и способностима и могућностима родитеља, узимајући у обзир не само оно што родитељи зарађују него и оно што су неоправдано пропустили да зараде. При томе се неопходно имају ценити не само новчани, већ и сви други облици доприноса родитеља коме је дете поверено, а такође се узимају у обзир и приходи, имовина, зарада и друга примања малолетне деце ако их имају. Таквим одређивањем издржавања малолетној се деци обезбеђује животни стандард њихових родитеља, а посебно родитеља који даје издржавање (чл. 52. ЗОРА). Ради остваривања ове сврхе родитељи су обавезни да своју имовину и приходе употребљавају за издржавање деце, па макар то било и на уштрб сопственог издржавања. По правилу такво реално издржавање обезбеђено је деци из потпуних породица, док код непотпуних породица ствар у основи стоји другачије.

Већ је напред истакнуто, да судска пресуда којом се одлучује о издржавању деце из непотпуних породица треба да представља солидан основ који има да обезбеди материјални положај такве деце. Међутим, када се анализирају подаци о висини досуђене алиментације мора се констатовати да судови нису увек у потпуности удовољили овом задатку, па стога у неким случајевима досуђени доприноси издржавања очигледно нису били сразмерни потребама детета и могућностима односно способностима родитеља и њиховом животном стандарду. До тога је углавном долазило због субјективних слабости у раду неких судова, јер се често висина доприноса издржавања одређивала полазећи од потреба туженог родитеља, а не од потреба детета. Због тога су судови често били склони, да податке о материјалним приликама родитеља утврђују шаблонски, а не какве су њихове стварне имовинске прилике у целини. Код лица у радном

односу често су се некритички односили према примљеним извештајима од радних организација о висини личног дохотка, па је имовно стање туженог утврђивано само на основу висине аконтације личног дохотка уместо да је утврђиван укупан лични доходак тј. колико је туженом исплаћено за одређени период по свим основима и мерилима утврђеним у Правилнику о расподели личног дохотка радне организације. Ово из разлога, јер коначни обрачун личног дохотка сваког радника по основу удруженог рада није његова аконтација, већ стварно реализовани лични доходак као резултат његовог радног доприноса. У случајевима када су били у питању земљорадници судови су били склонии да материјалне могућности таквих лица утврђују према висини чистог катастарског прихода, а пропуштали су да утврде колики је стварни приход од пољопривредне и других делатности (кооперација, тов стоке, повртарство, продаја млека, превозништво и др.), који је у појединим случајевима по неколико пута већи од катастарског прихода. За лица која немају имовину и нису запослена судови су углавном пропуштали да испитају од чега се такво лице издржава и на који се начин долази до средстава за живот, те да ли има могућности да оствари потребне приходе за издржавање детета, јер се таква могућност има узети у обзир ако се ради о лицу способном за привређивање. Такође судови нису у довољној мери ценили рад родитеља коме је дете поверено, на чувању, васпитању и издржавању детета, а то је по правилу мајка детета. Суд у споровима ради издржавања такво ангажовање око детета треба увек да узме у обзир, јер оно не представља само моралну обавезу већ има и материјалну вредност, па је зато и та чињеница од значаја за правилано утврђење висине тужениковог доприноса за издржавање.

Сваки родитељ — разведени брачни друг или орган старатељства може према чл. 10. ст. 4. ЗОРД захтевати измену судске одлуке о чувању и васпитању деце и о односима разведених брачних другова према њиховој заједничкој деци, ако то захтевају промењене прилике (начело *rebus sic stantibus*). Очигледно је овај законски пропис непотпун, јер не предвиђа да се може тражити измена одлуке о издржавању када су се измениле прилике код деце, већ ту измену чини зависном само од промењених имовинских прилика родитеља. И поред тога судска пракса је ишла исправним правцем, па се измена одлуке о издржавању деце у највећем броју случајева дозвољавала због повећаних потреба деце и пораста цена на тржишту предмета личне потрошње, а ослањајући се на чл. 58. истог Закона као пропис општег карактера по коме суд може изменити одлуку о издржавању на захтев заинтересованог лица због измењених околности.

Такође су запажени и такви случајеви, да су судови прихватили споразум родитеља о висини алиментације без да су такав споразум критички ценили да ли одговара интересима детета и пали тога по службеној дужности испитали материјалне могућности родитеља, као и потребе детета. Мада је у питању релативно мали број случајева, а поступак суда правдан тежњом за

бржим окончањем спора, оваква пракса као штетна по интересе малолетне деце не би се могла толерисати и у будуће треба да буде елиминисана из рада судова.

Судови су у прикупљању података о имовинским и породичним приликама родитеља суочени и са објективним тешкоћама, јер њиховом тражењу увек не удовољавају благовремено организације удруженог рада, месне канцеларије и други, а често достављени подаци су нетачни, праћени са произвољним и субјективним оценама, што опет доводи до непотребне преписке. Све је то имало за последицу у крајњој линији одуговлачење поступка у појединим предметима, мада је решење спорова за издржавање по закону хитне природе, а то се још више одразило у оним случајевима где су судови пропустили да потребне податке траже одмах по пријему тужбе.

IV. Извршење досуђених износа за издржавање

Исхођење правоснажне судске одлуке за издржавање деце не значи да је досуђено издржавање тиме и реализовано. Већина обавезаних родитеља добровољно не извршавају такве судске одлуке, па се због тога досуђени износи законског издржавања морају остваривати принудним путем у извршном судском поступку код општинских судова. Подаци из праксе ових судова указују, да је најчешћи начин извршења на лични доходак родитеља који остварују по основу удруженог рада, а затим извршење путем пленидбе и продаје покретнина, док су ретки случајеви извршења путем заснивања принудног заложног права и принудне јавне продаје непокретности.

У погледу извршења путем пленидбе и преноса личног дохотка извршеника може се констатовати да је рад судова на хитности и постигнутом успеху задовољавајући, али и ту постоје објективне тешкоће. То се односи на оне случајеве у којима извршеници да би избегли плаћање алиментације напуштају досадашње пребивалиште и основну организацију рада код које су били запослени. Због такве ситуације долази до застоја у поступку све док се не утврди ново пребивалиште извршеника и основна организација удруженог рада код које је удружио свој рад. Сматрам да би основна организација удруженог рада у случају престанка својства радника извршенику о томе требала одмах да обавести суд са навођењем података о његовом новом пребивалишту и запослењу, уколико са таквим подацима располаже. Када би старатељски органи водили евиденцију о лицима обавезаним за издржавање малолетне деце, а о чему је већ напред било речи, онда би свакако и они могли пружити помоћ суду достављањем потребних информација у таквим случајевима. За сада таква стална сарадња судова са старатељским органима и основним организацијама удруженог рада не постоји или се одвија само спорадично.

Судска пракса је регистровала и такве случајеве да су поједине основне организације удруженог рада приликом спровође-

ња извршења на личном дохотку извршеника обухватале само његову аконтацију личног дохотка, а не и коначно обрачунат лични доходак (текући и минули рад) и остала примања по основу удруженог рада (награде, премије, отпремнине и др.). Овакав поступак је противан важећим правилима извршног поступка по којима извршење на личном дохотку извршеника обухвата сва његова примања по основу удруженог рада. Мишљења сам, да ради отклањања оваквих појава судови при доношењу дозволе извршења у сваком конкретном случају треба изричито да наведу, да се извршење односи на сва примања извршеника по основу удруженог рада, сем наравно оног дела личног дохотка који је по закону заштићен и не може бити предмет извршења.

Било је доста и таквих случајева да није било могуће спровести извршење путем забране и преноса личног дохотка извршеника из разлога, што је његов лични доходак већ био оптерећен административним забранама за потраживања других поверилаца — тражилаца извршења, а судска је пракса углавном ишла на спровођење извршења према редоследу стављених забрана. У вези са овим проблемом често је истицано јединствено мишљење, да би ради ефикасније реализације досуђеног зак. издржавања путем ове врсте извршења требало размислити могућност да се у новом закону о извршном поступку ово потраживање рангира у смислу да има приоритет у односу на остале извршне тражбине. Тиме би се искључила могућност, да извршеник ради онемогућавања наплате досуђеног издржавања оптерећује свој лични доходак забранама за друга потраживања, а то је у пракси најчешће путем подизања потрошачког кредита. Таква солуција је предвиђена и у нацрту новог Закона о извршном поступку од јуна 1976. године (чл. 123. ст. 2) чије доношење ускоро предстоји.

Код извршења путем пленидбе и продаје покретнина извршеника не постижу се увек задовољавајући резултати ни у погледу трајања поступка, а ни у погледу ефекта реализације и то због формалистичких правних правила старог извршног поступка (ИП) која се као важећа примењују у пракси. Због тога се често одгађа провађање пленидбе (неполагање предујма за трошкове изласка извршног органа), а када и дође до одржавања дражбеног рочишта иста се у већини случајева завршавају без успеха због непојављивања купаца.

Правила старог извршног поступка (ИП) нарочито су нефикасна када је у питању извршење на непокретностима извршеника, јер овом пружању могућност улагања разноврсних жалби у сваком стадијуму поступка, што доводи до дугог трајања поступка и у случајевима када се најсавесније спроводи.

Посебан проблем представљају случајеви извршне наплате досуђених износа издржавања од родитеља по правилу оца који нема сопствене имовине, а живи и привређује на пољопривредном поседу и привредном газдинству својих родитеља као члан њихове породичне заједнице. Важећа правила извршног поступ-

ка (ИП) за такве случајеве немају одговарајуће решење, па је због тога и судска пракса по овом питању била разнолика. Према постојећим прописима у таквом случају од извршеникових родитеља не би се могла вршити наплата алиментационих давања, па би стога било потребно адекватном изменом постојећих прописа предвидети могућност наплате досуђеног издржавања и из имовине кућне заједнице у којој извршеник живи и привређује. С тим у вези заслужује пажњу мишљење, да се допуни члан 49. ЗОРД тако, да обавеза издржавања прелази и на оног очевог сродника на чијем имању отац детета живи и ради, ако овај нема сопствене имовине и сталног прихода. Независно од тога држим да није незаконита досадашња пракса оних општинских судова, који су у таквим случајевима спроводили извршење, а родитељима извршеника је остајало право да евентуално излучном тужбом траже излучење испод извршења имовине која је предмет извршења, јер би се у тој парници расправило и питање извршениковог радног доприноса и удела у стицању те имовине, који би уствари представљао предмет извршења. При томе се у сваком конкретном случају приликом спровођења извршења ишло на попис и пленидбу оне имовине за коју постоји основана претпоставка да је стечена и радним доприносом извршеника.

V. Сарадња судова и органа старатељства

Из досадашњег излагања може се извести закључак, да између судова и органа старатељства није била остварена потребна сарадња у оним случајевима када је материјални положај деце из непотпуних породица био угрожен због избегавања једног од родитеља да доприноси издржавању. Узрок томе свакако више није недостатак потребне нормативне базе, пошто су постојећи прописи који се односе на активност органа старатељства за покретање судског поступка довољни за остваривање успешне сарадње, чл. 61. ст. 2. ЗОБ и чл. 10. ст. 1, 20. ст. 2, 61, 62, 63, 64. ЗОРД. Због тога стоји чињеница да су органи старатељства и остале социјалне службе у домену заштите интереса малолетне деце своју активност првенствено усмеравали на децу без родитеља и васпитно запуштену децу. Органи старатељства вршећи своју социјалну функцију заштите интереса деце из непотпуних породица уједно иступају и као заступници посебног друштвеног интереса у области спровођења ове заштите. Стога држим, да би органи старатељства на основу овлашћења из цитираних постојећих законских прописа у вези са чл. 6. Закона о старатељству (Сл. лист САПВ бр. 24/71) могли ефикасно деловати у свим оним случајевима који су у досадашњем излагању изнети. То значи, да би се полазећи од постојеће нормативне базе у оквиру важећих законских прописа могла остварити ефикаснија сарадња судова и органа старатељства у решавању изложених проблема у вези материјалног положаја деце из непотпуних породица.

Драгиња Крстић

судија Округног привредног суда у Новом Саду

**САОБРАЖАВАЊЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ И УСКЛАБИВАЊЕ
САМОУПРАВНИХ ОПШТИХ АКТА ОСНОВНИХ
ОРГАНИЗАЦИЈА УДРУЖЕНОГ РАДА ЗАЈЕДНИЧКИХ СЛУЖБИ,
ЗАЈЕДНИЦА ОСНОВНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА УДРУЖЕНОГ РАДА
И ОРГАНИЗАЦИЈА ПОСЛОВНИХ УДРУЖЕЊА ОДРЕДБАМА
ЗАКОНА О УДРУЖЕНОМ РАДУ***

Законом о удруженом раду предвиђено је да су све постојеће основне и друге организације удруженог рада, под којима се подразумевају и заједнице основних организација удруженог рада обзиром да су оне постојале у моменту доношења Закона о удруженом раду, надаље пословне заједнице и организације пословног удружења дужне да саобразе своју организацију и ускладе самоуправне споразуме о удруживању, друге самоуправне споразуме, статуте и друге самоуправне опште акте одредбама Закона о удруженом раду у роковима које утврде својим програмом, а најдоцније у року од 2 године од дана његовог ступања на снагу, односно до 11. XII 1976. године.

Покушаћемо да у овом излагању изнесемо укратко могућност саображавања унутрашње организације и усклађивања самоуправних општих аката ових организационих облика обзиром да Закон о удруженом раду начине саображавања ових субјеката не предвиђа.

* Поводом саображавања према одредбама Закона о удруженом раду организација удруженог рада, пословних заједница и организација пословних удружења (члан 660. став 1) објављујемо чланак о могућој трансформацији ООУР-а Заједничких служби, Заједница ООУР-а и организација пословних удруживања, који се субјекти више не уписују у судски регистар.

У идućем броју објављујемо: Обавезе организација удруженог рада и других субјеката уписа у судски регистар, у погледу промена условљених новим законодавством, с посебним освртом на рокове неопходних промена.

Треба посебно имати у виду приликом разматрања усаглашавања појединих организационих облика да неки од њих, као што су пословна удруживања више неће моћи да послују и постоје у овом појавном облику у коме су до сада пословали, а неки као што су заједнице основних организација удруженог рада и основне организације удруженог рада заједничких служби моћи ће да постоје али под измењеним условима односно уколико постоје услови да саобразе своју организацију и ускладе своја самоуправна општа акта са Законом о удруженом раду односно уколико испуњавају услове предвиђене овим Законом.

Законом о удруженом раду није регулисано на који начин се може извршити усаглашавање унутрашње организације основних организација удруженог рада заједничких служби које су се као такве затекле у моменту доношења Закона о удруженом раду нити како се може извршити усаглашавање заједница основних организација удруженог рада у погледу њихове унутрашње организације и самоуправних општих аката са Законом о удруженом раду као и на који начин треба да престане да постоје пословна удружења или неке од ових организација удруженог рада чију реорганизацију сада желимо да обрадимо. Програмима који се доносе у овим организационим облицима за усаглашавање са одредбама Закона о удруженом раду предвиђају се разни поступци за извршење ових задатака међутим баш због тога што за изнета усаглашавања, прописаног поступка у Закону о удруженом раду нема, у пракси се појављују разна решења која често пута не могу бити прихваћена, па ни уписана у судски регистар, пошто све ове промене морају бити спроведене у судском регистру. Из ових разлога сматрамо да је потребно да се и овим питањима позабавимо и да се укаже на досадашња настојања у решавању ове проблематике као и да се укаже на нека могућа решења којима би се могла извршити усаглашавања унутар организације и самоуправних општих аката за субјекте о којима се овде говори како би се ово усаглашавање након истека законског рока и након спровођења од стране ових субјеката могло несметано уписати у судски регистар.

Трансформисање основних организација удруженог рада заједничких служби и њихово усаглашавање према Закону о удруженом раду

До доношења Устава СФРЈ односно до 21. II 1974. године по правилу су се у свим радним сложеним организацијама удруженог рада па и у другим субјектима који су се уписивали у судски регистар као на пример банкама, осигуравајућим организацијама, пословним удружењима итд. за послове који су се обављали за све удружене субјекте и то за послове административно-стручне, комерцијалне и сл. организовале посебне основне организације удруженог рада заједничких служби или заједничких послова како су оне у пракси називане.

Ступањем на снагу новог Устава СФРЈ и устава република и покрајина кренула је акција на реорганизовању ових основних организација удруженог рада која се одразила у свим организацијама удруженог рада, тако да су већина ових основних организација удруженог рада где год је то било могуће спровеле реорганизовање у радне заједнице за обављање послова од заједничког интереса. Како је чланом 29. став 1. Устава СФРЈ предвиђено да радници у основним организацијама удруженог рада који обављају административно стручне, помоћне и њима сличне послове од заједничког интереса за више организација у њеном саставу и радници који обављају такве послове у земљорадничкој или другој задрузи као и радници у организацији пословног удружења, банци и заједници осигурања образују радну заједницу, и да радници ових радних заједница имају право на средства за личну и заједничку потрошњу у складу са начелом расподеле према раду и са основима и мерилима расподеле које важе у основним организацијама удруженог рада као и друга самоуправни права радника у организацијама удруженог рада у складу са природом послова које обављају и са заједничким интересима ради којих се ове радне заједнице образују, у већини организација удруженог рада посебно у банкама, осигуравајућим организацијама, пословним удружењима, земљорадничким задругама бивше основне организације удруженог рада заједничких служби трансформисале су се унутар ових субјеката у радну заједницу заједничких послова. Овај поступак се спроводио тако што су вршене измене самоуправних споразума о удруживању у ове субјекте којим споразумима се оснивала радна заједница за оне послове које су обављале до тада основне организације удруженог рада заједничких служби, ако су то били послови административно-стручни, помоћни и њима слични од заједничког интереса. Након ових измена радни људи у овим основним организацијама удруженог рада пошто су сами утврдили да обављају послове административно стручне, помоћне и њима сличне од заједничког интереса и да према томе не испуњавају више по самом Уставу услове да се организују као основне организације удруженог рада донеле су одлуку да се реорганизују у радну заједницу за обављање заједничких послова. При оваквом процесу трансформација основне организације удруженог рада су изменом самоуправних споразума о расподели средстава права и обавеза, средства права и обавезе бивше основне организације удруженог рада заједничких служби распоређивале онако како су налазиле за сходно, на удружене основне организације.

У току ове акције сви привредни судови су на свом састанку у Пећи 1975. године, заузели становиште и кроз одговоре на питања прихватили изнети начин реорганизације основних организација удруженог рада заједничких служби у радне заједнице за обављање заједничких послова. Судови су након извршене реорганизације вршили брисање основних организација удруженог рада заједничких служби из судског регистра с тим што су и

означавали у судском регистру на кога су средства, права и обавезе бивше основне организације удруженог рада заједничких служби прешле након брисања овог субјекта из судског регистра.

После ступања на снагу Закона о удруженом раду поставило се питање како се основне организације удруженог рада заједничких служби које се до тада нису реорганизовале у радну заједницу заједничких послова у оним случајевима где радна заједница нема услова да се организује као основна организација удруженог рада односно како треба да се усагласи основна организација удруженог рада заједничких служби са одредбама Закона о удруженом раду уколико радници у овој основној организацији удруженог рада обављају послове из члана 403. став 1. и 2. Закона о удруженом раду и имају услове и надаље да се организују као основна организација удруженог рада. Поред тога поставило се питање како се образује радна заједница која не може да се организује као основна организација удруженог рада а обавља послове из члана 403. став 1. и 2. Закона о удруженом раду, те надаље које радне заједнице за обављање заједничких послова се уписују у судски регистар и ко одговара за обавезе овакве радне заједнице кад она има одређена овлашћења у правном промету. Сматрамо да члан 660. став 1. Закона о удруженом раду обавезују и основне организације удруженог рада заједничких послова које су се у моменту ступања на снагу Закона о удруженом раду нашле у истом положају односно које се нису реорганизовале у радну заједницу а не испуњавају услове да се организују као основна организација удруженог рада или због тога што обављају послове из члана 400. став 2. Закона о удруженом раду или што не испуњавају друге услове да се организују као основне организације удруженог рада а обављају послове из члана 403. став 1. и 2. Закона о удруженом раду. У оба ова случаја сагласно члану 372. Закона о удруженом раду основне организације удруженог рада удружене у радну организацију у самоуправном споразуму о удруживању морају предвидети права, обавезе и одговорности радне заједнице која обавља послове од заједничког интереса за основне организације удруженог рада у саставу своје радне организације и истим овим самоуправним споразумом утврђује послове од заједничког интереса за све основне организације који ће се обављати у радној заједници, као и број радних заједница. Радници у основној организацији удруженог рада заједничких послова донеће одлуку сагласно члану 300. став 1. Закона о удруженом раду да образују радну заједницу или радне заједнице заједничких послова и даље ће спровести поступак за конституисање радне заједнице како то предвиђа члан 405. Закона о удруженом раду. Како је и раније наведено основне организације удруженог рада својим самоуправним споразумом о разграничењу средстава права и обавезе који ће посебно закључити или то регулисати изменом ранијег самоуправног споразума, распоредиће средства права и обавезе бивше основне организације удруженог рада за-

једничких служби већ према томе како се између себе договоре. Након конституисања радне заједнице или радних заједница већ зависно од тога колико их је формирано ако је самоуправним споразумом или неким другим самоуправним општим актом предвиђено да једна или више радних заједница имају посебна овлашћења у правном промету са трећим лицима таква радна заједница, односно радне заједнице уписаће се у судски регистар али сада као радна заједница заједничких послова са оним овлашћењима у промету са трећим лицима која су јој дата самоуправним општим актом основних организација удружених у радну организацију, а истовремено из судског регистра брисаће се основна организација удруженог рада заједничких послова услед њеног реорганизовања односно образовања у радну заједницу и уписаће се ко преузима средства права и обавезе бивше основне организације удруженог рада заједничких послова до њеног брисања из судског регистра.

Уколико су радници у основним организацијама удруженог рада заједничких послова обављали одређене стручне послове од заједничког интереса предвиђене чланом 403. став 1. и 2. Закона о удруженом раду, и то оних послова који су од заједничког интереса за успешно обављање производних или других основних делатности основних организација удруженог рада ако обзиром на обим и врсту и значај тих послова могу да остварују укупан приход односно стичу доходак и друга самоуправна права тада пошто испуњавају и друге услове за организовање основне организације удруженог рада (члан 320) остају основна организација удруженог рада. Под одређеним стручним пословима у члану 403. став 1. и 2. које обављају ови радници Закон подразумева: комерцијалне послове за остваривање функције промета робе и услуга, послове истраживања тржишта, послове пројектовања, послове инжињеринга, научно истраживачке послове и стручне послове у решавању технолошких проблема као што су лабораторије испитне станице и др., послове за електронску обраду података, послове у вези са стручним образовањем као и другим пословима одређеним Законом. Основна организација заједничких послова која обавља овакве послове за удружене основне организације дужна је да сагласно члану 660. став 1. Закона о удруженом раду саобрази своју организацију и да ускладе своја самоуправна општа акта са Законом о удруженом раду у роковима које утврди својим програмом.

Према томе након што радни људи у оваквој основној организацији утврде да обављају ове послове и да и надаље испуњавају услове да се организују као основна организација удруженог рада обзиром да испуњавају и све услове из члана 320. Закона о удруженом раду, а нема других сметњи да се организују као основне организације удруженог рада предвиђених у члану 325. Закона о удруженом раду дужни су да донесу: 1. самоуправни споразум о удруживању рада радника у основним организацијама удруженог рада путем референдума, 2. да усагласе свој Статут са одредбама члана 337. Закона о удруженом

раду, 3. да изврше избор органа управљања односно да изаберу органе управљања ако ови нису изабрани према одредбама Закона о удруженом раду и да изаберу своје делегате у раднички савет радне организације.

Међутим, оваква основна организација удруженог рада има ограничења да се не може издвојити из састава радне организације без сагласности радника основних организација удруженог рада у коју је удружена и за које обавља заједничке послове. Како се на обавезе и одговорности радника ове основне организације удруженог рада примењују одребе овог Закона о радницима који за обављање заједничких послова образују радну заједницу у погледу њихових обавеза и одговорности у међусобним односима са радницима удружених основних организација (члан 403. став 3), то након конституисања односно усаглашавања својих самоуправних општих аката и унутрашње организације радници ове основне организације закључују самоуправне споразуме из члана 404. Закона о удруженом раду са радницима осталих основних организација у саставу исте радне организације. Овим самоуправним споразумом посебно се регулишу међусобни односи у погледу услова слободне размене рада и остваривању дохотка и др. ове основне организације удруженог рада и осталих основних организација удруженог рада. Посебно се овим споразумом уређују врсте послова, основи и мерила за стицање дохотка основне организације удруженог рада, овлашћење ове основне организације у погледу управљања пословима и коришћења средствима у вези са извршењем њених послова затим основних услова у погледу структуре радних места и квалификационе структуре кадрова у овој основној организацији, одговорност ове основне организације за вршење послова, начин решавања међусобних спорова, надаље начин остваривања координације у раду између пословодног органа организације удруженог рада и пословодног органа ове основне организације удруженог рада као и друга питања која су од заједничког интереса. Права, обавезе и одговорности ове основне организације удруженог рада у правном промету са трећим лицима друштвеним средствима којима располаже ова основна организација удруженог рада уређује се овим споразумом и самоуправним споразумом из члана 372. односно самоуправним споразумом о удруживању основних организација у радну организацију. Ова основна организација удруженог рада уписале се у судски регистар односно елементе који су измењени реорганизацијом.

Уколико је основна организација удруженог рада заједничке службе обављала заједничке послове предвиђене у члану 400. став 2. и 403. став 1. и 2. Закона о удруженом раду тада би реорганизација могла тећи тако да се радници организую у две радне заједнице. Уколико део који обавља послове из члана 403. став 1. и 2. не испуњава и остале услове да се организује у основну организацију удруженог рада, те да се свака ова радна заједница посебно конституише, а да основна организација удруженог рада

изменом самоуправног споразума о удруживању у радну организацију распореди средства, права и обавезе бивше основне организације удруженог рада заједничке службе за остале основне организације удруженог рада и изменом самоуправног споразума о удруживању у радну организацију предвиде права, обавезе и одговорност ових радних заједница. Из судског регистра а у овом случају брисала би се основна организација удруженог рада заједничке службе због реорганизација у две или више радних заједница а ако једна или обе радне заједнице буду овлашћене да саме иступају према трећим лицима сагласно члану 448. став 1. Закона о удруженом раду, тада би се ове радне заједнице уписале у судски регистар као радна заједница за обављање заједничких послова.

У основној организацији удруженог рада заједничке службе могуће је да су у делу где се обављају заједнички послови из члана 403. став 1. и 2. испуњени и други услови да се организује основна организација удруженог рада, тада ће радници део основне организације удруженог рада који обављају послове из члана 400. став 2. Закона о удруженом раду образовати радну заједницу и спровести и конституисање те радне заједнице и донети самоуправне опште акте како је горе изнето, а радни људи који обављају стручне послове из члана 403. став 1. и 2. организовати основну организацију удруженог рада. Ова нова основна организација удруженог рада ће предбележити одлуку о организовању и приступити самоуправном споразуму о удруживању у радну организацију, закључити самоуправни споразум о разграничењу средстава права и обавеза са осталим основним организацијама удруженог рада, те спровести конституисање ове основне организације удруженог рада, а средства права и обавезе бивше основне организације удруженог рада заједничке службе распоредиће се према споразуму о разграничењу средстава права и обавеза у радну организацију.

Основна организација удруженог рада заједничке службе брисаће се из судског регистра а у судски регистар ће се уписати основна организација удруженог рада за обављање послова од заједничког интереса, и радна заједница уколико има одређена овлашћења у правном промету са трећим лицима из члана 448. став 1.

Ова концепција реорганизације произилази из одредаба Закона о удруженом раду које регулишу радне заједнице за обављање заједничких послова за удружене организације удруженог рада, о чему је говорио друг Едвард Кардељ у фази пре доношења Закона о удруженом раду поводом дискусије о Нацрту Закона о удруженом раду на Трећој седници Централног комитета Савеза комуниста Југославије:

„Сасвим је јасно да по правилу основне организације удруженог рада уопште и не треба да имају своје сопствене стручне службе за евиденцију, за књиговодство, за исказивање законом утврђених показатеља своје структуре, као и свог привређивања и пословања итд. Те послове пре свега, треба да врше заједничке

службе радне организације, па чак и сложене организације удруженог рада.”

Радници у радној заједници за обављање заједничких послова радне организације члан 400. став 1. Закона о удруженом раду образују радну заједницу пошто су претходно самоуправним споразумом о удруживању у радну организацију односно сложену организацију уређена права, обавезе и одговорности радне заједнице за обављање заједничких послова тако што је одређен број радних заједница. Након доношења одлуке о образовању радне заједнице у смислу члана 400. став 1. радници у радној заједници за обављање заједничких послова приступају конституисању своје радне заједнице. Радна заједница за обављање заједничких послова у смислу члана 405. Закона о удруженом раду конституише се на исти начин као основна организација удруженог рада обзиром да радници у радној заједници доносе прво самоуправни споразум о удруживању рада радника у радну заједницу, статут радне заједнице, самоуправни општи акт којим се уређују радни односи и доносе друге самоуправне опште акте у складу са одредбама Закона које се односе на те акте у основним организацијама удруженог рада.

Конституисање радне заједнице је завршено када је донет: 1. самоуправни споразум о удруживању рада радника у радну заједницу, 2. статут радне заједнице, када је изабран раднички савет осим ако се овај не бира и када је изабран руководилац радне заједнице. Након конституисања радне заједнице она постаје субјект закључивања самоуправног споразума према члану 404. Закона о удруженом раду о међусобним односима у погледу услова слободне размене рада и остваривање дохотка као и других међусобних односа у остваривању заједничких циљева и интереса радника који обављају заједничке послове са радницима удружених основних организација за које се ти послови обављају. Након конституисања радници радне заједнице могу закључити овај споразум и донети остала самоуправни општа акта која предвиђа Закон о удруженом раду. Уколико оваква радна заједница сагласно члану 448. самоуправним споразумом или неким другим самоуправним општим актом буде овлашћена да ступа у промет са трећим лицима, тада ће се оваква радна заједница уписати у судски регистар и то по одредбама Уредбе о уписима организација удруженог рада и других субјеката у судски регистар, како је то предвиђено у члану 54. и 55. исте.

У пракси се поред ових питања, поставило и питање да ли се радни људи који обављају послове од заједничког интереса за удружене радне организације у сложеној организацији удруженог рада, односно који обављају ове послове у пословној заједници могу организовати као основна организација удруженог рада обзиром на формулацију члана 403. став 1. Закона о удруженом раду. Сматрамо да се у сложеној организацији удруженог рада и пословној заједници не могу непосредно организовати основне организације удруженог рада чак и ако радни људи обављају послове из члана 403. став 1. и 2. Ово из разлога што

члан 403. став 1. Закона о удруженом раду предвиђа да радници који у радној организацији, сложеној организацији или пословној заједници обављају одређене стручне послове под одређеним условима организују основне организације удруженог рада али се ово организовање врши под условима и на начин одређен Законом о удруженом раду. Истим чланом је предвиђено ако за организовање основне организације не постоје услови утврђени Законом ове послове врше као радна заједница. Како је чланом 14. Закона предвиђено да основна организација удруженог рада не може самостално постојати ван састава радне организације конципирано у ставу 2. како и члан 320. говори о условима за организовање основне организације удруженог рада од дела радне организације када су испуњени услови прописани овим одредбама, а уколико не постоје друге сметне предвиђене чланом 325. Како су ове одредбе таквог карактера да искључују одредбе које говоре о организовању основне организације удруженог рада на нивоу сложене и пословне заједнице то је могућност организовања основне организације у овим субјектима искључена. Међутим, за обављање заједничких послова из члана 403. Закона о удруженом раду на нивоу сложене организације могуће је организовати радну организацију без основних организација удруженог рада која би обављала за све удружене радне организације заједничке послове и то све оне послове предвиђене у члану 403. Закона о удруженом раду. У том смислу привредни судови су на саветовању у Новом Саду заузели становиште да радници у сложеној организацији или пословној заједници који обављају одређене стручне послове од заједничког интереса наведене у ставу 1. и 2. члана 403. Закона о удруженом раду не могу непосредно организовати основну организацију удруженог рада. У пракси међутим има већ таквих радних организација које су организоване без основних организација удруженог рада у саставу сложених организација удруженог рада у којима обављају заједничке послове за све удружене радне организације под условима и на начин како је то предвиђено Законом о удруженом раду. Сама чињеница да су ове радне организације организоване без основних организација удруженог рада указује на то да је уствари ово решење најближе решењу које нуди Закон о удруженом раду јер радници у радним организацијама које у свом саставу немају основне организације удруженог рада имају у основи исти положај као и радници у основним организацијама удруженог рада. Обзиром на овакву концепцију и на чињеницу да Закон о удруженом раду не предвиђа могућност да се формира основна организација удруженог рада непосредно на нивоу сложене организације или пословне заједнице ни Уредбом о уписима у судски регистар организација удруженог рада и других субјеката, а која је донета на основу члана 668. није предвиђена могућност да се основна организација удруженог рада упише у саставу било ког субјекта осим радне организације.

Трансформација заједница основних организација удруженог рада и њихово усаглашавање одредбама Закона о удруженом раду

Ступањем на снагу Закона о удруженом раду поставило се питање да ли се и колико члан 660. став 1. истога односи и на заједнице основних организација удруженог рада које су се формирале по Закону о конституисању и упису у судски регистар организација удруженог рада и као организације удруженог рада биле укључене у промет.

Према томе до доношења Закона о удруженом раду заједнице основних организација удруженог рада биле су организације удруженог рада са својством правног лица и правима и обавезама које су им припадале на основу Устава, Закона и самоуправног споразума о удруживању.

Законом о удруженом раду предвиђена је могућност да се формирају заједнице основних организација удруженог рада у саставу исте радне организације односно заједнице радних организација када је то потребно за остваривање одређених заједничких интереса тих основних организација удруженог рада или радне организације у појединим фазама и елементима процеса рада научних истраживања и других сличних делатности. Међутим, овакве заједнице основних организација удруженог рада односно радних организација немају овлашћења да самостално иступају према трећим лицима односно не могу да учествују у правном промету како је то регулисано чланом 399. став 3. Закона о удруженом раду. Ове заједнице основних организација удруженог рада не могу успостављати односе у стицању заједничког дохотка и не могу образовати трајна средства заједнице. Самоуправним споразумом о удруживању у ове заједнице основне организације удруженог рада односно радне организације утврђују заједничке интересе, начин њиховог остваривања као и друга питања од значаја за међусобне односе у заједници па према томе ове заједнице обзиром на циљеве и начине формирања, те обзиром да не могу иступити у правном промету са трећим лицима нити се у оквиру заједнице могу успоставити односи у стицању заједничког прихода и заједничког дохотка, нити образовати трајна обртна средства, не уписују се у судски регистар. Заједнице основних организација удруженог рада онако како их конципира члан 399. Закона о удруженом раду не представљају више организације удруженог рада него су то други облици удруживања рада и средстава у које се удружују организације удруженог рада. Из овога произилази да је Закон о удруженом раду регулисао да су организације удруженог рада: Основне организације, радне организације и сложене организације удруженог рада. Управо због овакве концепције заједница основних организација удруженог рада у Закону о удруженом раду у односу на Закон о конституисању и упису у судски регистар организација удруженог рада поставља се питање да ли се заједнице основних организација удруженог рада могу

трансформисати у неки облик који предвиђа Закон о удруженом раду или за то не постоји могућност.

Како је већ речено, у члану 1. Закона о конституисању и упису у судски регистар организација удруженог рада предвиђено је да се под организацијом удруженог рада поред основне организације удруженог рада, радне организације и сложене организације удруженог рада подразумевају и заједнице основних организација удруженог рада. Као такве оне су имале својство правног лица у погледу права и обавеза које им припадају на основу устава, закона и самоуправног споразума о удруживању. Прописима истога Закона били су предвиђени начини и поступак за формирање ових организација удруженог рада. Чланом 49. Закона о конституисању предвиђено је било да две или више основних организација удруженог рада у саставу исте радне организације могу удруживањем у заједницу основних организација удруженог рада формирати заједницу основних организација удруженог рада као организацију удруженог рада. Заједнице основних организација удруженог рада уписивале су се у судски регистар као организације удруженог рада. По члану 94. истога Закона заједница основних организација удруженог рада у саставу радне организације престаје да постоји када то одлуче све удружене основне организације и када престане да постоји радна организација у чијем је саставу заједница основних организација удруженог рада или кад престану да постоје удружене основне организације. За брисање из судског регистра заједнице основних организација удруженог рада која престаје да постоји поред одлуке о престанку постојања заједница основних организација, које доносе удружене основне организације потребно је било закључити и самоуправни споразум о распореду средстава права и обавеза заједнице основних организација, на основне организације које су ту одлуку донеле.

Чланом 96. истог Закона било је предвиђено како се распоред ових средстава, права и обавеза између удружених основних организација удруженог рада врши.

Доношењем Закона о удруженом раду како је горе већ речено поставило се питање да ли су заједнице основних организација удруженог рада према члану 660. став 1. дужне да саобразе своју организацију и ускладе самоуправни споразум о удруживању као и друге самоуправне споразуме, статуте и друге самоуправне опште акте одредбама Закона о удруженом раду у роковима предвиђене својим програмом, или оваква могућност за заједнице основних организација удруженог рада више не постоји обзиром да заједнице основних организација удруженог рада као организације удруженог рада Законом о удруженом раду нису предвиђене. Како је горе наведено заједнице основних организација удруженог рада и радне организације по Закону о удруженом раду су конципиране само као заједнице које се формирају када је то потребно за остваривање одређених заједничких интереса основних организација удруженог рада односно радне организације у појединим фазама и елементима

процеса рада, научног истраживања и других сличних делатности а у самоуправном споразуму о удруживању у ове заједнице утврђује се заједнички интерес, начин његовог остваривања, као и друга питања од значаја за међусобне односе у оваквој заједници. Ове заједнице нису организације удруженог рада, не могу да ступају у правни промет са трећим лицима нити могу успостављати односе у стицање заједничког прихода и заједничког дохотка нити образовати трајна средства заједнице. Према томе сматрамо да би постојеће заједнице основних организација удруженог рада које су биле организоване као организације удруженог рада и као такве уписане у судски регистар пре ступања на снагу Закона о удруженом раду, могле да саобразе своју унутрашњу организацију и ускладе самоуправне споразуме о удруживању утолико што би се организоване као заједнице основних организација удруженог рада и члана 399. став 1. Закона о удруженом раду. Уколико би основне организације удруженог рада које су се удружиле у заједницу основних организација удруженог рада нашле интерес да и надаље остану у саставу заједнице основних организација удруженог рада коју су раније формирале под условима и на начин из члана 399. Закона о удруженом раду тада би након доношења програма са усаглашавањем унутрашње организације морали прво изменути самоуправни споразум о удруживању у заједницу утолико што би сада споразумом предвидели овлашћења и услове за организовање заједнице како је то предвиђено у члану 399. став 1. и 2. Закона о удруженом раду. Након овога заједница би се као правно лице брисала из судског регистра по поступку и на начин за брисање. Основне организације удруженог рада које су донеле одлуку о реорганизацији заједнице основних организација удруженог рада у заједницу сагласно члану 399. Закона о удруженом раду истовремено би морале донети одлуку о престанку заједнице основних организација удруженог рада која је била уписана у судски регистар по Закону о конституисању и упису у судски регистар организација удруженог рада и истовремено распоредити средства, права и обавезе бивше заједнице на основне организације удруженог рада које су у њеном саставу тако што би писменим споразумом средства, права и обавезе заједнице основних организација удруженог рада у саставу радне организације по измирењу њених обавеза расподелили на удружене основне организације сразмерно износу вредности средстава удружених у заједницу ако ранијим самоуправним споразумом о удруживању није било другачије одређено. Доношењем ове две одлуке били би испуњени услови за брисање овог субјекта из судског регистра.

Међутим, поставља се питање шта ће бити или на који начин треба поступити односно шта учинити са заједницама основних организација удруженог рада где основне организације удруженог рада у њеном саставу немају интерес или не желе односно, где сама заједница не предузме никакве кораке да усагласи своју унутрашњу организацију односно да саобрази

самоуправни споразум о удруживању и друге самоуправне споразуме, статуте и самоуправне опште акте одредбама Закона или не приступи реорганизацији на начин како је горе изнето. У том случају сматрамо да би комисије за праћење спровођења Закона о удруженом раду могле дати иницијативе и подстаћи активност радника у основним организацијама удруженог рада или заједницама основних организација удруженог рада у оквиру своје акције у спровођењу Закона о удруженом раду, за усаглашавање и ових субјеката према Закону о удруженом раду или би заједница основних организација удруженог рада могла да престане да постоји на један од начина принудног престанка организација удруженог рада. Међутим постоји и мишљење да би заједница основних организација удруженог рада могла да престане да постоји онако како је Законом о удруженом раду предвиђено да може да престане да постоји сложена организација удруженог рада, односно да треба да одлуче основне организације удруженог рада да престаје да постоји заједница основних организација удруженог рада обзиром да су се и по Закону о конституисању заједница основних организација удруженог рада у саставу радне организације формирале по поступку сличном за формирање сложене организације удруженог рада.

Сматрамо да би заједница основних организација удруженог рада престала да постоји одлукама свих удружених основних организација удруженог рада уз истовремени распоред средстава права и обавеза након намирања њених обавеза према трећим лицима тако да би то био пут и начин да се ове заједнице и бришу из судског регистра.

За сада до доношења прописа о принудном престанку организација удруженог рада осим стечаја не видимо другу могућност да заједница основних организација удруженог рада престане да постоји на један од начина принудног поступка обзиром да ликвидациони поступак против заједнице основних организација не би могао да се покрене. Међутим, уколико се не би спровео ни један од ових поступака реорганизације или одлуке о престанку постојања и поступка за њихов престанак тада ове заједнице не би могле да се бришу из судског регистра без спровођења поступка принудног престанка, и остале би надаље као правна лица уписана у судски регистар без обзира на то што по Закону о удруженом раду овакви субјекти нису субјекти уписа у судски регистар (448. став 1. Закона о удруженом раду односно чланом 2. Уредбе о уписима организација удруженог рада и других субјеката у судски регистар).

Саобраћавање организација пословних удруживања са Законом о удруженом раду

Организације пословног удруживања према Закону о пословном удруживању (Сл. л. СФРЈ 23/72) формирале су се уговорима о пословном удруживању, на основу кога су се удружи-

процеса рада, научног истраживања и других сличних делатности а у самоуправном споразуму о удруживању у ове заједнице утврђује се заједнички интерес, начин његовог остваривања, као и друга питања од значаја за међусобне односе у оваквој заједници. Ове заједнице нису организације удруженог рада, не могу да ступају у правни промет са трећим лицима нити могу успостављати односе у стицање заједничког прихода и заједничког дохотка нити образовати трајна средства заједнице. Према томе сматрамо да би постојеће заједнице основних организација удруженог рада које су биле организоване као организације удруженог рада и као такве уписане у судски регистар пре ступања на снагу Закона о удруженом раду, могле да саобразе своју унутрашњу организацију и ускладе самоуправне споразуме о удруживању утолико што би се организовале као заједнице основних организација удруженог рада и члана 399. став 1. Закона о удруженом раду. Уколико би основне организације удруженог рада које су се удружиле у заједницу основних организација удруженог рада нашле интерес да и надаље остану у саставу заједнице основних организација удруженог рада коју су раније формирале под условима и на начин из члана 399. Закона о удруженом раду тада би након доношења програма са усаглашавањем унутрашње организације морали прво изменути самоуправни споразум о удруживању у заједницу утолико што би сада споразумом предвидели овлашћења и услове за организовање заједнице како је то предвиђено у члану 399. став 1. и 2. Закона о удруженом раду. Након овога заједница би се као правно лице брисала из судског регистра по поступку и на начин за брисање. Основне организације удруженог рада које су донеле одлуку о реорганизацији заједнице основних организација удруженог рада у заједницу сагласно члану 399. Закона о удруженом раду истовремено би морале донети одлуку о престанку заједнице основних организација удруженог рада која је била уписана у судски регистар по Закону о конституисању и упису у судски регистар организација удруженог рада и истовремено распоредити средства, права и обавезе бивше заједнице на основне организације удруженог рада које су у њеном саставу тако што би писменим споразумом средства, права и обавезе заједнице основних организација удруженог рада у саставу радне организације по измирењу њених обавеза расподелили на удружене основне организације сразмерно износу вредности средстава удружених у заједницу ако ранијим самоуправним споразумом о удруживању није било другачије одређено. Доношењем ове две одлуке били би испуњени услови за брисање овог субјекта из судског регистра.

Међутим, поставља се питање шта ће бити или на који начин треба поступити односно шта учинити са заједницама основних организација удруженог рада где основне организације удруженог рада у њеном саставу немају интерес или не желе односно, где сама заједница не предузме никакве кораке да усагласи своју унутрашњу организацију односно да саобрази

самоуправни споразум о удруживању и друге самоуправне споразуме, статуте и самоуправне опште акте одредбама Закона или не приступи реорганизацији на начин како је горе изнето. У том случају сматрамо да би комисије за праћење спровођења Закона о удруженом раду могле дати иницијативе и подстаћи активност радника у основним организацијама удруженог рада или заједницама основних организација удруженог рада у оквиру своје акције у спровођењу Закона о удруженом раду, за усаглашавање и ових субјеката према Закону о удруженом раду или би заједница основних организација удруженог рада могла да престане да постоји на један од начина принудног престанка организација удруженог рада. Међутим постоји и мишљење да би заједница основних организација удруженог рада могла да престане да постоји онако како је Законом о удруженом раду предвиђено да може да престане да постоји сложена организација удруженог рада, односно да треба да одлуче основне организације удруженог рада да престаје да постоји заједница основних организација удруженог рада обзиром да су се и по Закону о конституисању заједница основних организација удруженог рада у саставу радне организације формирале по поступку сличном за формирање сложене организације удруженог рада.

Сматрамо да би заједница основних организација удруженог рада престала да постоји одлукама свих удружених основних организација удруженог рада уз истовремени распоред средстава права и обавеза након намирења њених обавеза према трећим лицима тако да би то био пут и начин да се ове заједнице и бришу из судског регистра.

За сада до доношења прописа о принудном престанку организација удруженог рада осим стечаја не видимо другу могућност да заједница основних организација удруженог рада престане да постоји на један од начина принудног поступка обзиром да ликвидациони поступак против заједнице основних организација не би могао да се покрене. Међутим, уколико се не би спровео ни један од ових поступака реорганизације или одлуке о престанку постојања и поступка за њихов престанак тада ове заједнице не би могле да се бришу из судског регистра без спровођења поступка принудног престанка, и остале би надаље као правна лица уписана у судски регистар без обзира на то што по Закону о удруженом раду овакви субјекти нису субјекти уписа у судски регистар (448. став 1. Закона о удруженом раду односно чланом 2. Уредбе о уписима организација удруженог рада и других субјеката у судски регистар).

Саобраћавање организација пословних удруживања са Законом о удруженом раду

Организације пословног удруживања према Закону о пословном удруживању (Сл. л. СФРЈ 23/72) формирале су се уговорима о пословном удруживању, на основу кога су се удружи-

вале организације удруженог рада ради вршења послова од заједничког интереса и то у време вршења ових послова. Субјекти удруживања у пословно удруживање поред радних организација биле су и основне организације удруженог рада самостално ако је то било предвиђено самоуправним споразумом о удруживању у радну организацију, а такође и задруге и интересне заједнице као и организације пословног удруживања, сагласно уговору о пословном удруживању којим су формиране. Облик организације пословног удруживања слободно су одређивали субјекти удруживања уговором о пословном удруживању, којим су такође биле дужне да предвиде поред других услова и послове од заједничког интереса који ће се обављати у оквиру пословног удруживања а за које послове је морала испуњавати прописане услове најмање једна од уговорних страна или организација пословног удруживања. Уговором о пословном удруживању поред овога морало је да буде регулисано још низ елемената који су давали потпуну физиономију институцији пословног удруживања и тиме у ствари формирали један посебни организациони облик удруживања организација удруженог рада ради остваривања послова од заједничког интереса.

Већ тада се поставило питање да ли пословна удружења овако како су конципирана према Закону о пословном удруживању имају својства правног лица. По правилу, у пракси уговором о пословном удруживању при одабирању облика организације пословног удруживања а они су били различити, од пословних интересних заједница, уговорних заједница до пословних удружења као организационих облика истовремено је сваком пословном удруживању организације пословног удруживања признато и својство правног лица. Уговором, као правилом организације, ова могућност постојала је обзиром да је чланом 9. Закона о пословном удруживању било предвиђено да организација пословног удруживања у погледу средстава која су удружена или остварена њеним пословањима, има онаква права како су она предвиђена уговором о пословном удруживању као и да има активну и пасивну легитимацију у односу на средства односно како је предвиђено у уговору о пословном удруживању а доходак остварен у организацији пословног удруживања распоређивао се на уговорне стране сразмерно висини удружених средстава, али је уговором о пословном удруживању могло и другачије бити одређено. Међутим, организацијама пословног удруживања уговором о пословном удруживању признавало се својство правног лица и истовремено је било регулисано да одређени део средстава након издвајања трошкова и распоређивања на удружене организације припада и организацији пословног удруживања тако да је она имала одређена средства којима је самостално располагала. Како Законом о пословном удруживању могућност за признавање својства правног лица организацијама пословног удруживања није искључено, то је пракса ово обилато користила и појава је да су све организације пословног удру-

живања имале својство правног лица и као таква уписана у судски регистар.

Обзиром на овакве организације пословног удруживања поред уговора о пословном удруживању који се на основу члана 6. Закона о пословним удруживањима уписивао у судски регистар истовремено се уписивала и организација пословног удруживања у судски регистар са свим овим елементима који се уписују и за организације удруженог рада. Ово је произишло и из одредбе члана 6. става 6. Закона о пословном удруживању обзиром да су се управо на упис уговора сходно примењивали прописи о упису предузећа у судски регистар, као и из члана 14. истога Закона по коме су се одредбе о организацијама удруженог рада односно предузећа односиле и на пословна удружења у погледу фирме, заступања, пословања и престанка организација пословног удруживања. У оваквом појавном облику и са овим карактеристикама пословна удружења су се затекла у моменту доношења Закона о удруженом раду и поставило се питање на који начин и како оваква пословна удружења треба да усагласе своју унутрашњу организацију са Законом о удруженом раду.

У пракси основни облик усаглашавања пословних удружења са Законом о удруженом раду јесте трансформисање пословних удружења у пословне заједнице предвиђене у члану 388. Закона о удруженом раду. Анализирајући одредбе које говоре о пословним заједницама може се утврдити да су пословне заједнице из члана 388. најближе могућој будућој концепцији трансформација пословних удруживања обзиром да су субјекти удруживања у пословне заједнице у ствари све организације удруженог рада као што је било и код пословних удруживања, затим непосредно основне организације ако то није у супротности са самоуправним споразумом о удруживању у радну организацију као и земљорадничке задруге и други облици удруживања земљорадника као и друге задруге. У конкретном случају субјекти удруживања нису пословна удруживања и друге заједнице као што је то било по Закону о пословном удруживању. Циљеви удруживања у пословну заједницу су знатно шири него што су циљеви удруживања у пословна удруживања. Према томе уколико би пословна удруживања својим програмима усаглашавања унутрашње организације са Законом о удруженом раду одабрали као могући организациони облик пословну заједницу организација удруженог рада тада би се морао закључити самоуправни споразум о удруживању организација удруженог рада у пословну заједницу а циљеви удруживања су ради остваривања својих делатности и развоја производно, радно или пословно повезане организације удруженог рада и других субјеката ради заједничког утврђивања подела рада, међусобно унапређивање услова рада и пословања испитивања тржишта, усклађивање производње одређене робе и услуга, заједничког иступања на домаћем и страном тржишту, научно истраживачког рада, образовање кадрова здравствене заштите као и остваривања других одређених заједничких интереса у раду и пословању. Према то-

ме циљеви удруживања морали би да буду један од наведених или сви наведени елементи у члану 388. став 1. Закона о удруженом раду те би самоуправни споразум о удруживању у пословну заједницу коју би субјекти удруживања у пословна удруживања морали закључити садржавао елементе из члана 388. Послови пословне заједнице из члана 388. обављају се путем радне заједнице за обављање заједничких послова или посебне радне организације која је удружена у пословну заједницу. Међутим, административно-стручни, помоћни и слични послови пословне заједнице обављају се обавезно у оквиру радне заједнице пословне заједнице сагласно члану 400. став 1. и 388. став 9. Закона о удруженом раду. Уколико би дошло до закључења самоуправног споразума о удруживању у пословну заједницу од стране субјеката који су раније били удружени у пословно удружење а поводом усаглашавања унутрашње организације пословног удруживања са Законом о удруженом раду тим самоуправним споразумом требало би да буде регулисано и питање уговора пословног удруживања. Овим самоуправним споразумом требало би предвидети да уговор о пословном удруживању престане да важи, тако да се уговор о пословном удруживању може брисати из судског регистра. У судски регистар ће се уписати трансформација пословног удруживања у пословну заједницу те ће се уписати пословна заједница са свим елементима које прописује члан 454. став 2. Закона о удруженом раду. У пракси се поставило питање да ли би требало пословна удруживања при овој реорганизацији брисати из судског регистра а уписати посебно пословне заједнице. Сматрамо, да у конкретном случају треба разлучити уговор о пословном удруживању од саме организације пословног удруживања обзиром да је и уговор о пословном удруживању и организација пословног удруживања уписана у судски регистар. По нашем мишљењу из судског регистра би требало брисати уговор о пословном удруживању а организацију пословног удруживања не би требало брисати из судског регистра него само уписати њену реорганизацију уколико што би се због реорганизације пословног удруживања у пословну заједницу уписала пословна заједница како континуитет правне личности од пословног удруживања до пословне заједнице не би био прекинут. Ово из разлога што сматрамо да члан 660. став 1. Закона о удруженом раду управо указује на то да се пословна удруживања саображавају са Законом о удруженом раду а не да престају да постоје његовим ступањем на снагу. Упис саображавања пословног удруживања у пословну заједницу изискивао би упис субјекта пословне заједнице у судски регистар са новим елементима у односу на раније пословно удруживање обзиром да би се сада послови пословне заједнице могли уписати само онако како је предвиђено чланом 388. став 1. Закона о удруженом раду и да ће се из самоуправног споразума о удруживању у пословну заједницу уписивати елементи за пословну заједницу онако како су сада регулисани самоуправним

споразумом о удруживању а то значи сви елементи из члана 454. став 2. Закона о удруженом раду.

Међутим, у пракси и теорији поставила су се различита питања и истакле различите могућности другачије од изнетог мишљења као могући облици трансформације организације пословног удруживања. По једном мишљењу сматра се да је доношењем Закона о удруживању организација удруженог рада у општа удруживања у пракси дата могућност да се организације пословног удруживања трансформишу у општа удружења. По другом мишљењу сматра се да би пословна удружења могла да се трансформишу у радну организацију.

По нашем мишљењу ова предложена решења не би се могла прихватити. Општа удружења по наведеном Закону се оснивају за унапређивање рада и пословања организација удруженог рада једне или више грана привреде и у њих се обавезно удружују радне организације и њихове пословне заједнице према основним делатностима које обављају. Према томе по члану 12. Закона о удруживању организација удруженог рада у општа удружења и привредну комору Југославије, удруживање у опште удружење обавезно уз једну или више грана привреде а за које гране ова обавеза постоји утврђује Скупштина коморе Југославије по прибављеном мишљењу организација удруженог рада. Но поред обавезног удруживања, радне организације се могу удруживати у друга општа удружења ради остваривања одређених интереса у другим делатностима које обављају. Основна карактеристика општих удружења је да се не могу бавити привредним делатностима како је изнето у члану 18. наведеног Закона, међутим, постојећа пословна удружења бавила су се уствари вршењем послова од заједничког интереса, односно обављала су одређене послове за удружене организације у саставу пословног удруживања и вршила послове од заједничког интереса и то према трећим лицима па према томе бавила се привредном делатношћу.

Сматрамо да у конкретном случају из изнетих разлога нема могућности да дође до реорганизације пословних удруживања у општа удруживања. Надаље тешко је претпоставити могућност да ће субјекти удруживања у пословна удруживања као добровољном облику удруживања организација удруженог рада, сада донети одлуку да се реорганизују у обавезни облик удруживања своје радне организације у који се морају удружити већ по самом Закону о удруживању организација удруженог рада у општа удружења и привредну комору Југославије обзиром на одредбу члана 11. истог Закона, по којима се обавезно оснива опште удружење за унапређење рада и пословања организација удруженог рада једне или више грана а то према мишљењу и према врстама општих удруживања која одреди Скупштина Коморе. Поред тога ово усаглашавање са Законом о удруженом раду, уколико би долазило до оваквих трансформација у општа удружења не би било могуће, обзиром да Закон о удруживању у општа удружења и привредну комору Југославије на посебан

начин регулише одређена удруживања и овом реорганизацијом не би дошло до усаглашавања пословних удруживања са Законом о удруженом раду него до укидања пословних удруживања и до формирања општих удружења.

Сматра се да се ни став о реорганизацији пословних удружења у радну организацију не може прихватити обзиром да пословна удружења немају карактер организације удруженог рада јер се у пословним удружењима није радило о удруживању рада и средстава него о формирању одређених облика удруживања а ради вршења послова од заједничког интереса за одређено време или неограничено. Како пословна удружења нису имала своја средства него само она средства која су им дали оснивачи и која су им накнадно односно касније по члану 9. Закона о пословним удружењима, уступали као њихова, то се овакви субјекти не би могли појавити сада као организација удруженог рада у једном свом облику, као радна организација, обзиром да би ову радну организацију требало да сачињавају не чланице пословног удруживања него само радници који су обављали послове у радној заједници пословног удруживања. Међутим, сматрамо да пословно удруживање може бити оснивач радне организације сагласно члану 349. став 1. Закона о удруженом раду обзиром да оснивачи радне организације могу бити и друга друштвено-правна лица. Чињеница је како смо у почетку говорећи о карактеру и статусу пословних удруживања навели, да су пословна удружења у пракси сва имала својство правног лица а које својство правног лица им је било признато самим уговором о пословном удруживању. Оснивањем радне организације од стране пословног удруживања у ствари би се формирала радна организација у смислу члана 388. став 8. Закона о удруженом раду а која би обављала послове у складу са самоуправним споразумом о оснивању пословне заједнице јер би се пословно удруживање које би основало радну организацију за обављање ових послова трансформисало у пословну заједницу ради остваривања својих делатности и развоја производно радне или пословно повезаних или заједничког утврђивања поделе рада. Ова радна организација чији би оснивач био пословно удруживање постала би чланица пословне заједнице и као таква се уписала у судски регистар.

Међутим, сматрамо да се пословна удружења не могу трансформисати у радну организацију из изнетих разлога а и што оваква трансформација не би била у складу са чланом 660. став 1. Закона о удруженом раду обзиром да се не би радило о саображавању организације пословног удруживања него би се радило о претварању једног облика удруживања организација удруженог рада у саму организацију удруженог рада.

Поставља се питање у пракси шта ће бити уколико организације удруженог рада односно чланице пословног удружења не буду све донеле самоуправни споразум о удруживању у пословну заједницу којим би предвиделе престанак уговора о пословном удруживању те како би тада изгледала ова реорга-

низација. Сматрамо да би у оваквим случајевима самоуправни споразум о удруживању у пословну заједницу требало да закључе оне организације удруженог рада које референдумом донесу одлуку о удруживању у пословну заједницу а да оне чланице пословног удруживања које референдумом не закључе самоуправни споразум о удруживању у пословну заједницу уствари иступају из пословног удруживања и према томе након расподеле средстава права и обавезе престају да буду чланице пословног удруживања, и као такве у том својству бришу се из судског регистра. Надаље да ли о престанку уговора о пословном удруживању треба да се изјасне све оне организације које су га сачиниле или уколико се о овоме не изјасни одређени број организација може да се сматра да су оне иступиле из пословног удруживања. Ово питање би било врло важно расправити обзиром да у пракси има организација удруженог рада које у трансформацијама ових облика удруживања организација удруженог рада, као што су пословна удруживања, не желе да се изјасне ни за реорганизацију пословног удруживања у пословну заједницу нити пак за престанак уговора о пословном удруживању нити се позитивно изјашњавају о иступању из пословног удруживања. У горе наведеним случајевима сматрамо да би се могла прихватити трансформација и у колико све чланице пословног удруживања не донесу одлуку у погледу трансформације пословног удруживања, те да се у том случају сматра да су организације које се нису изјасниле престале да буду чланице пословног удружења.

Поред оваквог положаја пословних удружења у пракси, постоји мишљење да пословна удружења нису могла имати својство правног лица, јер Закон о пословном удруживању није изричито дао могућност да се пословном удружењу призна својство правног лица, а по члану 9. став 3. наведеног Закона ова су имала само активну и пасивну легитимацију у погледу права у односу на средства која су удружена или која су остварена пословањем организације пословног удружења, све ово, ако уговором о пословном удруживању није било другачије утврђено.

Међутим, како је до сада изнето пракса је била да је свим пословним удруживањима уговорима признато својство правног лица, те према томе другачије је било утврђено у односу на активну и пасивну легитимацију, и у односу на располагање средствима. Обзиром да Закон о удруженом раду даје начелне одредбе са великим могућностима изналажења најбољих организационих облика за све облике удруживања како у организације удруженог рада тако и у друге облике удруживања рада и средстава, то сматрамо да овим изнетим мишљењем није искључена могућност трансформације пословних удруживања и у друге облике осим у пословне заједнице па би друге аргументе и друга образложења прихватили као могућа.

Међутим, сматрамо да у овом случају треба покренути још једно питање које је у пракси могуће обзиром на одредбе члана

12. бившег Закона о пословним удружењима, а наиме да су радне заједнице пословних удружења које су трајно вршиле производно-транспортне или привредно-услугне делатности могле да образују основну организацију удруженог рада а која је морала да учествује у управљању организацијом пословног удруживања сагласно уговору о пословном удруживању.

У оним случајевима где се ове основне организације удруженог рада након доношења Устава односно након 21. II 1974. године нису трансформисале у радне заједнице обзиром на одредбе члана 29. став 1. Устава СФРЈ то се поставља питање да ли се овакве основне организације удруженог рада сада могу трансформисати у радне организације односно да ли се могу издвојити из састава пословног удруживања као све друге основне организације удруженог рада и удружити се са неком другом радном организацијом.

Ово питање је врло компликовано и у пракси на ово питање нису дати никакви одговори. Сматрамо да и ако је већина организација пословног удруживања своје основне организације удруженог рада реорганизовала у радне заједнице да ипак постоје поједина пословна удруживања у чијем саставу су до ступања на снагу Закона о удруженом раду егзистирале основне организације удруженог рада за обављање послова из члана 12. ранијег Закона о пословном удруживању. У оваквим случајевима ове основне организације удруженог рада у ствари представљају радне заједнице пословног удруживања те да се према томе оне не могу организовати као радне организације нити су се могле издвојити обзиром да и члан 12. Закона о пословном удруживању, говорећи о формирању ових основних организација удруженог рада полази од тога да се ове основне организације удруженог рада образују од радне заједнице пословног удруживања. Посебно сматрамо да се у оквиру пословног удруживања за заједничке послове не може организовати основна организација удруженог рада и ако обавља послове из члана 403. став 1. и 2. Закона о удруженом раду обзиром на одредбе овога члана, а које говоре да се за обављање ових послова од радних заједница могу образовати основне организације удруженог рада али само под условима прописаним Законом (из разлога који су напред наведени), односно члана 320. Закона о удруженом раду.

У том смислу су привредни судови Југославије на свом састанку у Новом Саду заузели становиште у којем је искључена могућност организовања основне организације удруженог рада за обављање послова од заједничког интереса за удружене организације удруженог рада предвиђених у члану 403. став 1. и 2. уколико се ти послови обављају за пословну заједницу аналогно код сложене организације удруженог рада. Уколико је потребно да се за овакве послове образује организација удруженог рада тада пословно удружење односно пословна заједница може бити оснивач радне организације која ће обављати ове послове а која ће истовремено бити и чланица пословне заједни-

це. Уствари то су послови које обавља ова организација удруженог рада а побројани су у члану 403. став 1. и 2. Закона о удруженом раду као што су комерцијални послови, истраживање тржишта, пројектовање итд. у вези са остваривањем пословања пословне заједнице из члана 388. став 1. Закона о удруженом раду.

Жарко Латиновић
судија Привредног суда Војводине

РАЗГРАНИЧЕЊЕ НАДЛЕЖНОСТИ ИЗМЕЂУ САМОУПРАВНИХ И РЕДОВНИХ СУДОВА

УВОД

Заједно са установљењем и почетком рада самоуправних судова у пракси се поставило низ питања у вези њиховог организовања, поступка који ће се примењивати пред самоуправним судовима, начин извршења одлука самоуправних судова, питање разграничења надлежности у односу на управне органе и друге носиоце судске функције и низ других питања на која је требало дати одговор да би ти судови могли почети са радом и обављати своју уставом и законом одређену друштвену функцију. То је разумљиво јер се ради о сасвим новој врсти судства, која у нашем досадашњем систему није постојала.

Једно од најважнијих питања која су се појавила заједно са почетком рада самоуправних судова јесте питање стварне надлежности самоуправних судова и разграничење те надлежности у односу на стварну надлежност редовних судова. Ова проблематика је посебно актуелна када је у питању разграничење надлежности између судова удруженог рада и редовних судова. У судској пракси готово да и нема одлука о заузетим становиштима у вези разграничења стварне надлежности судова удруженог рада од надлежности редовних судова, што је и разумљиво, с обзиром на кратко време трајања рада судова удруженог рада.

У овом чланку изнећу само неке од дилема које се појављују у вези са одређивањем стварне надлежности самоуправних судова и разграничења те надлежности у односу на стварне надлежности редовних судова. У излагању ове материје покушаћу да одредим стварну надлежност појединих врста самоуправних судова и то само у граничним случајевима, односно у делу у којем се она приближава и испреплиће са стварном надлежношћу редовних судова, а на тај начин уједно ћу покушати да одре-

дим линију разграничења надлежности између једних и других судова. Овај метод излагања прихватио сам и из разлога што Устав СФРЈ у одредбама чл. 221. ст. 1. говорећи о надлежности једних и других судова у решавању спорова о имовинским односима полази од претпоставке да су за решавање тих спорова надлежни редовни судови, осим ако је за решавање спорова у тим односима посебно предвиђена надлежност самоуправних судова.

Дакле, у чланку ћу, након уводног излагања о појму и врсти самоуправних судова, на основу уставом и законом одређене надлежности судова удруженог рада и других самоуправних судова, покушати да одредим границе те надлежности и линију разграничења у односу на редовне судове. С посебном пажњом указаћу на неке дилеме које се појављују у вези разграничења стварне надлежности самоуправних судова у односу на привредне судове.

Појам и врсте самоуправних судова

Самоуправни судови представљају посебну врсту судова, који ни у нашем досадашњем систему, а ни у системима судства других земаља немају свој узор. Они су специфичност обављања судске функције у нас у оној мери у којој је и самоуправни социјализам, као посебан облик друштвено-економских односа, специфичност нашега друштва.

Самоуправни судови у нашем друштву настају заједно са дубљим преображајем продукционих односа који настаје доношењем Уставних амандмана из 1971. године, када настају нови правни институти нашег самоуправног социјалистичког друштва, који свој правни профил добијају доношењем Устава из 1974. године. То је време када се државна функција своди на ниво одумируће државе, када држава само оквирно обезбеђује самоуправне односе. На тај начин отвара се широк простор самоуправном регулисању друштвених односа, и то пре свега у класичној сфери друштвене репродукције, тј. у економици и на нивоу основне организације удруженог рада. Тако се у склопу свих тих мера рађају и чисто самоуправни облици праксе регулисања међусобних односа. Упоредо с тим ничу и одговарајући институти — норме, као правила понашања самоуправне праксе, као самоуправни споразуми, друштвени договори итд.

Постепеним преношењем низа функција са државних органа на ниво самоуправно-удруженог рада, престаје постепено и судска функција судова, као органа државне власти и отвара се простор за самоуправне судове, који као органи самоуправно удруженог рада решавају спорове које им повере радни људи у организацијама удруженог рада, самоуправним интересним заједницама и другим самоуправним организацијама и заједницама, а који настају из међусобних односа које самостално уређују.

Као посебна врста судова самоуправни судови се први пут помињу у Уставу СФРЈ из 1974. године. Наиме, у чл. 217. Устава стоји да судску функцију врше редовни судови, као органи државне власти и самоуправни судови. Већ из ове норме Устава произилази једна од битних разлика између самоуправних судова и редовних судова, а та разлика је у томе што самоуправни судови нису органи државне власти, већ самостални друштвени органи који у јединственом систему власти и самоуправљања врше судску функцију у границама своје надлежности утврђене Уставом и Законом. Из ове разлике произилазе и остале разлике између самоуправних и редовних судова, а које се састоје у начину оснивања једних и других, у правној природи односа који разрешавају, у специфичности поступка итд. Према чл. 225. Устава самоуправни судови установљавају се као судови удруженог рада, арбитраже, мировна већа, избрани судови и други облици самоуправних судова. Значи, Устав није одредио све врсте самоуправних судова који се могу установљавати, већ је само набројао неке од тих врста, а препустио самоуправно-удруженом раду и законским прописима да установљавају и друге облике самоуправних судова, који се могу установити у организацијама удруженог рада, самоуправним интересним заједницама и другим самоуправним организацијама и заједницама. Значи, нова Уставна правила о могућности оснивања и деловања самоуправних судова немају за циљ да зауставе могућност оснивања и делатности самоуправних судова на граници до које се сада дошло, већ дају само стартни основ за даљи развитак самоуправног судства у специфичним условима самоуправно интегрисаног друштва.

Неки од облика самоуправних судова које помиње Устав, постојали су и у ранијој нашој самоуправној пракси као посебни институти, као што су арбитраже, избрани судови и мировна већа, али доношењем Устава и других законских прописа, ови облици вршења судске функције постају посебна врста самоуправних судова, а тиме добијају и посебан значај и место у јединственом систему власти и самоуправљања радничке класе и свих радних људи.

Самоуправни судови установљавају се, у смислу Устава СФРЈ, самоуправним споразумима и другим самоуправним актима, а могу се установљавати и Законом. Актом о установљавању самоуправних судова одређује се њихова надлежност, поступак, начин избора судија, организација и сви други услови неопходни за нормално обављање судске функције из делокруга надлежности за коју су основани.

СТВАРНА НАДЛЕЖНОСТ СУДОВА УДРУЖЕНОГ РАДА И ДИЛЕМЕ У РАЗГРАНИЧЕЊУ ТЕ НАДЛЕЖНОСТИ У ОДНОСУ НА НАДЛЕЖНОСТ РЕДОВНИХ СУДОВА

Општа карактеристика судова удруженог рада је у томе што њихова надлежност није одређена ни само према врсти

спорова, ни према врсти правних аката и радњи, нити према својству странака у спору. Из текста Устава и Закона могао би се извући закључак да је та надлежност одређена према значају односа који се штите, односно према заштићеном добру, а то је самоуправљање и друштвено власништво на средствима за производњу. До сада су те односе решавали привредни судови, судови опште надлежности и уставни судови, а низ самоуправних односа, права и дужности установљених Уставом, а који Законом нису били дефинисани, до оснивања судова удруженог рада, није имао судску заштиту.

Надлежност судова удруженог рада одређена је Уставом СФРЈ, Уставима република и покрајина, савезним Законом о судовима удруженог рада („Сл. лист СФРЈ”, бр. 24/74) и Законом о судовима удруженог рада република и покрајина, међутим ни уставни, а ни закони нису до детаља регулисали стварну надлежност судова удруженог рада, већ је она препуштена регулисању другим законским прописима и самоуправним општим актима организација удруженог рада и других друштвено-правних лица.

Устав СФРЈ у одредбама чл. 226. одређује надлежност судова удруженог рада, а она би се уопштено могла одредити као надлежност у споровима из друштвено-економских и других самоуправних односа у удруженом раду и спорова у вези са заштитом друштвеног власништва у свим његовим облицима. Те спорове Устав одређује као спорове о постојању услова за организовање основних организација удруженог рада и радних заједница, о захтевима за заштиту права рада друштвеним средствима и другим самоуправним правима и друштвеног власништва, да решава спорове о организовању и издвајању основних организација удруженог рада, о спајању, припајању и подели организација удруженог рада, о закључивању и спровођењу самоуправних споразума о удруживању и о међусобним односима у удруженом раду, те друге законом одређене врсте спорова из друштвено-економских и других самоуправних односа.

Републички и покрајински уставни, као и Савезни Закон о судовима удруженог рада, поред тако уставно одређене надлежности судова удруженог рада, одређују да су судови удруженог рада надлежни да одлучују о закључивању и спровођењу самоуправних споразума о оснивању самоуправних интересних заједница, о самоуправним односима у тим заједницама и у њиховим удружењима (чл. 18. Савезног закона о судовима удруженог рада).

Републички, односно покрајински закони о судовима удруженог рада детаљније су набројали спорове који се по сили Закона сматрају споровима из друштвено-економских и других самоуправних односа, али без намере да се тиме исцрпе сви могући спорови. Тако ови закони одређују искључиву надлежност судова удруженог рада да одлучују о споровима о стицању и престанку својства радника у удруженом раду, као и у споровима о другим самоуправним правима и обавезама радника из међу-

собних односа у удруженом раду у организацијама удруженог рада и другим друштвено-правним лицима.

Како Устав, а ни законски прописи нису таксативно набројали шта све спада у надлежност судова удруженог рада, то ће судска пракса морати да утврди границе надлежности ових судова и уједно да разграничи њихову надлежност од надлежности редовних судова. Ово разграничење нема само значаја као правно питање, већ има утицаја и на процесни положај странака у спору, на економичност поступка итд.

Спорови о закључивању и спровођењу самоуправних споразума о удруживању

Устав СФРЈ и закони о судовима удруженог рада, ставили су у надлежност судова удруженог рада и спорове о закључивању и спровођењу самоуправних споразума о удруживању.

Наиме, у току поступка закључивања самоуправних споразума о удруживању, као и у току његовог спровођења између учесника споразумевања, могу настати различите ситуације и различити спорови, које у смислу цитираних прописа решава суд удруженог рада. Како би изнео проблематику у вези са надлежности судова удруженог рада у тој материји, неопходно је пре свега одговорити на претходна питања о томе шта су самоуправни споразуми, шта је закључивање, а шта спровођење самоуправних споразума. Само правилним одређивањем тих појмова правилно ће се одредити надлежност судова удруженог рада и уједно она у том делу разграничити у односу на редовне судове.

Спорови о закључивању самоуправних споразума

Када се ради о закључивању самоуправних споразума, онда изгледа, ако се правилно одреди правна природа самоуправних споразума, не би било дилеме да спорове у вези с тим решавају судови удруженог рада. Дакле, проблем би се свео само на одређивање шта су то самоуправни споразуми и њихова разлика у односу на облигационе уговоре.

Устав, а посебно Закон о удруженом раду ближе одређују правну природу самоуправних споразума, па се тако самоуправни споразуми дефинишу као самоуправни општи акти, закључени између радних људи непосредно, или преко њихових самоуправних организација и заједница, којима се на општи начин уређују и усклађују друштвено-економски и други самоуправни односи и интереси у удруженом раду и друштвеној репродукцији у целини. Значи, битне карактеристике самоуправних споразума су његов нормативни карактер (уређивање односа на општи начин) и предмет регулације: друштвено-економски и други самоуправни односи субјеката споразумевања. По томе их треба разликовати од облигационих уговора, односно у погледу стварне надлежности, у принципу, по томе треба вршити раз-

граничења надлежности између судова удруженог рада и редовних судова.

Међутим, Закон о удруженом раду, одступајући од начела општости самоуправних споразума, у члану 587. став 1. ЗУР-а дозвољава могућност да се самоуправним споразумима могу утврђивати и појединачна међусобна права и обавезе организација удруженог рада и других друштвено-правних лица — учесника у самоуправном споразуму, а уз учешће свих учесника споразумевања у заједнички оствареном дохотку и заједничком сношењу ризика. Поред тога, Закон о удруженом раду изједначаје неке правне послове са самоуправним споразумима под условом да учесници у самоуправном споразуму закључују те послове међусобно или са трећим лицима уз учешће уговорних страна у оствареном дохотку и заједничком сношењу ризика. Дакле, с обзиром на одредбе члана 587. став 2. ЗУР-а самоуправним споразумима сматрају се и правни послови (уговор о продаји, о закупу, о грађењу, о превозу и др.) ако су закључени између учесника самоуправног споразумевања, или између њих и трећих лица, и под условом да у промету робе и услуга уговорне стране учествују у оствареном дохотку и заједничком сношењу ризика. Због тога, и у поступку закључивања таквих послова, као и у поступку њиховог спровођења, за случај евентуалног спора, био би надлежан суд удруженог рада.

У организацијама удруженог рада самоуправни споразуми се јављају као споразуми о удруживању у радну, односно сложену организацију удруженог рада, затим о удруживању организација удруженог рада и друге облике удруживања рада и средстава (пословну заједницу, самоуправну интересну заједницу, заједницу за међусобну планску и пословну сарадњу, заједницу организација удруженог рада, итд.), те као споразуми између удружених организација и радне заједнице о уређивању међусобних односа и као споразуми непосредно између радника (самоуправни споразуми о удруживању рада радника у основну организацију, односно радној заједници). Поред тога, самоуправни споразуми се закључују између организација удруженог рада ради регулисања међусобних односа у стицању дохотка учешћем у заједнички оствареном дохотку, у вези удруживања рада и средстава основних организација удруженог рада, итд. Заједничка карактеристика самоуправних споразума је та што се на основу њих усклађују интереси у друштвеној подели рада и друштвеној репродукцији, између организација удруженог рада, удружују се рад и средства и уређују међусобни односи у вези с удруживањем, оснивају радне и друге организације удруженог рада, банке, пословне и друге заједнице, утврђују међусобна права, обавезе и одговорности и мере за њихово остваривање, као и други односи од заједничког интереса.

Закон о удруженом раду садржи конкретне одредбе о могућим споровима у току закључивања самоуправног споразума и о одговорности учесника за повреду самоуправног споразума, па тако:

— основна организација удруженог рада која не усвоји самоуправни споразум о удруживању у радну организацију, пре доношења одлуке о издавању из радне организације у оснивању, може покренути поступак пред судом удруженог рада о утврђивању да ли се самоуправним споразумом повређују њена права или на закону засновани интереси (чл. 373. ст. 1. и 2),

— после конституисања радне организације, радници имају право да покрену поступак пред судом удруженог рада за промену права оснивача, ако сматрају да је њима повређена њихова равноправност у вршењу своје делатности (чл. 375. ст. 2),

— ако се у роковима одређеним законом не закључи самоуправни споразум о расподели средстава, права и обавеза, друштвени правобранилац самоуправљања дужан је да покрене поступак пред судом удруженог рада ради доношења одлуке о расподели средстава права и обавеза (чл. 335. ст. 2),

— основна организација која се издаја из састава радне организације може тражити да се путем суда удруженог рада уреди начин и услови извршења међусобних права и обавеза који су настали до дана издавања, као и питање накнаде штете која настаје издавањем, под условом да се ти односи не регулишу посебним самоуправним споразумом, или путем арбитраже (чл. 341. ст. 3).

Из Устава одређене надлежности судова удруженог рада да одлучују у споровима о закључењу самоуправних споразума, логично произилази и њихова надлежност да одлучују о евентуалним споровима до којих дође након закључивања самоуправних споразума, услед раскидања и престанка важности самоуправног споразума. Закон о удруженом раду, такође предвиђа неколико ситуација у којима може доћи до спора након закључивања самоуправног споразума, па тако:

— учесник споразума има право да под одређеним условима тражи раскид самоуправног споразума, па ако му се захтев усвоји дужан је да другим учесницима плати накнаду штете коју је претрпео (чл. 601),

— учесник у самоуправном споразуму који не извршава материјалне обавезе које је преузео самоуправним споразумом, одговоран је за накнаду штете коју је тиме проузроковао другим учесницима самоуправног споразума (чл. 604),

— учесник који је одговоран за настали догађај због којег је за другог учесника постало немогуће извршење материјалне обавезе, дужан је другом учеснику самоуправног споразума надокнадити штету (чл. 606).

У свим овим случајевима Закон о удруженом раду, сагласно Уставу, одређује надлежност суда удруженог рада. Ово су само неки примери које Закон набраја и у којима одређује надлежност суда удруженог рада. Међутим, сигурно је да у току поступка закључивања самоуправних споразума могу настати и друге ситуације између учесника споразумевања, те би и евентуално такве спорове, решавао суд удруженог рада.

Разграничење надлежности између редовних судова и судова удруженог рада далеко је сложеније у пословима спровођења самоуправних споразума. Дилеме се јављају у вези са питањем шта је то спровођење самоуправних споразума у организацијама удруженог рада и другим друштвено-правним лицима, јер само правилним одређивањем тог појма, правилно ће се и разграничити надлежност судова удруженог рада у односу на редовне судове.

У вези с тим проблемом поставља се питање да ли конкретни правни послови између основних организација удруженог рада у саставу исте радне организације, представљају послове спровођења самоуправних споразума, или не, односно поставља се питање да ли су ти послови правни послови облигационе природе, или су то самоуправни послови. Од правилног одређивања правне природе таквих односа између основних организација, зависи да ли ће евентуалне спорове у вези с тим односима судити судови удруженог рада или редовни судови.

О овом питању у теорији постоје три мишљења:

— Према једном, ти правни послови су чисто облигациони уговори, па независно од тога што се извршавају између субјеката самоуправног споразумевања, које је обавезно, они имају своју сопствену аутономију и на њих се не може применити режим самоуправног споразума, те према томе, спорови поводом оваквих послова били би у надлежности редовних судова. Ограничења која имају странке потписнице истог самоуправног споразума о удруживању у радну организацију није разлог да се ти послови сматрају пословима извршења самоуправних споразума. Аутономија воља код таквих односа ограничена је у истој оној мери у којој је ограничена воља и у односу између субјеката који нису потписници самоуправног споразума, а с обзиром на ограничења која произилазе из планова и програма својствених социјалистичким самоуправним продукционим односима.

— По другима, ти правни послови су органски саставни делови самоуправног споразума о удруживању рада и средстава, те се са њима практично спроводи самоуправни споразум о удруживању рада и средстава, те због тога за евентуалне спорове био би надлежан суд удруженог рада, а не редовни суд.

— И најзад, по трећем мишљењу, треба правити разлику да ли су конкретни правни послови учињени у циљу суделовања странака у заједнички оствареном дохотку, и заједничком сношењу ризика, или не, па у зависности од тога одредити стварну надлежност суда. Значи, према овом мишљењу за такве односе може бити надлежан и редован суд и суд удруженог рада, а у зависности од тога да ли су правни послови такви да су закључени уз учешће уговорних страна у оствареном дохотку и заједничком сношењу ризика, или не, па ако се ради о послу без учешћа уговорних страна у оствареном дохотку и заједничком сношењу ризика, онда се на такве споразуме не примењују пра-

вила која важе за самоуправне споразуме, а у смислу чл. 587. ст. 2. ЗУР-а, и обрнуто.

Пре свега, треба отклонити дилему око тога да ли, поред правних послова које учесници у самоуправном споразуму закључују међусобно у промету роба и услуга и на основу тих послова учествују у заједнички оствареном дохотку и заједничком сношењу ризика, између учесника самоуправног споразумевања могу да се успостављају и такви послови који су чисто облигационе природе, односно који се закључују и извршавају између основних организација удруженог рада у саставу исте радне организације без учешћа потписника самоуправног споразума у оствареном дохотку и без сношења заједничког ризика.

С обзиром на одредбе Закона о удруженом раду јасно произилази да се између основних организација удруженог рада које се налазе у саставу исте радне организације могу успостављати облигациони односи, односно такви односи у којем странке не учествују у заједнички оствареном дохотку и у заједничком сношењу ризика. Такав закључак произилази из одредаба чл. 61. ЗУР-а, према којем „у основној организацији која непосредно ставља у промет своје производе и услуге, радници стичу доходак из укупног прихода који основна организација оствари продајом тих производа и услуга по ценама на тржишту”. Дакле, у остваривању дохотка те основне организације не постоје никаква ограничења без обзира што се та основна организација налази у саставу радне организације и што је потписник самоуправног споразума о удруживању у ту радну организацију. Даље, из одредаба чл. 587. став 2. ЗУР-а произилази да код успостављања пословних односа између основних организација удруженог рада није уопште од утицаја то да ли су те уговорне странке у оквиру неког од институционалних облика удруживања рада и средстава (радне организације, сложене организације, пословне заједнице итд.), већ је битно то да ли се ти правни послови између основних организација удруженог рада закључују уз учешће уговорених страна у оствареном дохотку и заједничком сношењу ризика, или не. Значи, уколико у обављању своје делатности организације удруженог рада закључују уговоре о купопродаји, закупу, превозу итд. и на тај начин учествују у заједнички оствареном дохотку и заједнички носе ризик, онда се ради о таквом односу уговорних страна који по својој природи представља самоуправни однос и који Закон о удруженом раду изједначаје са самоуправним споразумом, односно уколико у тим правним пословима нема учешћа уговорних страна у заједнички оствареном дохотку и заједничком сношењу ризика у том послу, онда се ради о облигационом односу.

Са аспекта разграничења надлежности судова удруженог рада и редовних судова, значи, битно је о каквим се пословима ради између учесника самоуправног споразума, а не да ли су уговорне странке у саставу истог или различитог облика удруживања рада и средстава.

Код пословних односа између основних организација удруженог рада, које су међусобно повезане у својим делатностима

аутономија воља ограничена је одредбама самоуправног споразума, те такве основне организације у обављању своје делатности и ступајући у пословне односе у ствари извршавају — спроводе самоуправни споразум. То се најбоље може закључити из следећег примера: уколико у оквиру једне радне организације основне организације производе одређену робу, која представља међу-производ, односно кад производ једне основне организације представља полу-производ за другу основну организацију, итд.; а тек након и у склопу свих делатности основних организација у саставу радне организације добија се финални производ за потрошњу. Дакле, ради се о производњи коначног производа уз учешће више основних организација и ти односи између основних организација свакако се регулишу самоуправним споразумом о удруживању рада и средстава, са циљем да се у удруженом раду према доходном принципу, за заједничку корист и ризик, производи управо тај производ. Основне организације као учесници споразума ланчано су везане процесом производње у којем међусобни производи прелазе од једне—другој, до формирања коначног производа. Тај прелаз производа мора се обрачунати, а обрачун се врши по критеријумима из самоуправног споразума о расподели дохотка у основним организацијама и у расподели дохотка из оствареног резултата заједничког пословања — реализације заједничког финалног производа. Сви међусобни односи у остваривању заједничког прихода регулишу се самоуправним споразумом закљученим између основних организација (чл. 68. ЗУР-а).

Свакако да ти односи између основних организација удруженог рада у примеру фазне производње, односно производње производа који се уграђује у јединствен финални производ, а радници основних организација су удружили рад и средства да би остварили своје право на удео у заједничком приходу, представљају извршење закљученог самоуправног споразума. Тим самоуправним споразумом о удруживању рада и средстава уређују се цене и друге основе по којима се врши распоређивање заједничког прихода, начин решавања спорова, као и услови и начин раскидања самоуправног споразума (чл. 68. ЗУР-а). Из такве природе самоуправних споразума нема више места примени одредаба обавезног или облигационог права. У таквим односима норме облигационог права битно сужавају домен своје примене, а у први план избија аутономно самоуправно-правно регулисање односа у удруженом раду. Такви конкретни правни послови, односно таква појединачна међусобна права и обавезе могу се регулисати и утврдити самоуправним споразумом закљученим између заинтересованих организација удруженог рада (чл. 587. ст. 1. ЗУР-а) и њихово извршење представља спровођење закљученог самоуправног споразума, а могу бити успостављени између организација удруженог рада које нису учесници у самоуправном споразуму и тада ти правни послови су изједначени са самоуправним споразумима (чл. 587. ст. 2. ЗУР-а).

Како се у таквим случајевима ради о спровођењу самоуправних споразума, односно о правним пословима које Закон о удруженом раду изједначује са самоуправним споразумима, то се и у једном и у другом случају ради о самоуправним односима, те би, према томе, за евентуалне спорове између таквих субјеката и поводом таквих односа био надлежан суд удруженог рада, а не привредни суд.

Степен удруживања рада и средстава у радној организацији са основним организацијама може бити различит, а с обзиром на природу делатности, па је могуће да код неких радних организација нема чврсте везе у процесу производње, нити других ограничења која би произишла из одредаба закљученог самоуправног споразума. У тим условима основне организације непосредно стављају у промет своје производе и услуге и врше продају производа и услуга по тржишним ценама, те на тај начин ступају у пословне односе у оквиру радне организације, или са другим основним организацијама које нису потписници истог самоуправног споразума о удруживању. Такви односи између основних организација нису самоуправни односи, већ се на њих примењују норме обавезног — облигационог права, те евентуалне спорове из таквих односа решавао би привредни суд, а не суд удруженог рада.

Према томе, из изложеног могло би се закључити следеће:

— Између ООУР у саставу радне, односно сложене организације удруженог рада могу се успостављати и облигациони и самоуправни односи, те у зависности од тога треба одредити стварну надлежност редовног суда, односно суда удруженог рада.

— За настанак и успостављање самоуправног односа између основних организација удруженог рада није од утицаја чињеница да ли се те основне организације удруженог рада налазе у саставу истог институционалног облика удруживања рада и средстава, или не, већ је битно да ли у тим пословним односима основне организације удруженог рада учествују у заједнички освоенем дохотку и заједничком сношењу ризика — самоуправни однос, или основна организација удруженог рада стиче доходак из укупног прихода који оствари продајом производа и услуга трећим лицима по тржишним условима — када се успоставља облигациони однос.

— Судови удруженог рада надлежни су да одлучују у споровима о извршењу појединачних међусобних права и обавеза између друштвено-правних лица када ти односи имају карактер самоуправних односа, било што их Закон о удруженом раду изједначује са самоуправним споразумима, или што представљају спровођење самоуправних споразума.

У пракси се већ поставило питање сукоба надлежности између привредних и самоуправних судова за суђење о споровима између здравствених организација удруженог рада и самоуправних интересних заједница за здравство, ради исплате цене за извршене здравствене услуге осигураницима СИЗ-а за здрав-

ство. Уопштено, уствари се поставља питање надлежности у споровима из односа организација удруженог рада које обављају делатност друштвених служби и самоуправних интересних заједница, које задовољавају те потребе и интересе. И Савезни и Републички закони о судовима удруженог рада изричито су предвидели надлежност судова удруженог рада да одлучују о самоуправним правима и дужностима из односа размене рада између радника у организацијама удруженог рада које обављају делатност друштвених служби и радних људи односно њихових организација удруженог рада и самоуправних интересних заједница, потребе и интересе које задовољавају. Дакле, у конкретно постављеном питању суштина проблема је у томе да ли се у конкретном случају ради о самоуправним правима и дужности из односа размене рада, или не.

У вези са овим питањем постоје два супротна мишљења:

— Према једном, суд удруженог рада не би био стварно надлежан да решава спорове о накнади болничких трошкова и у случају када је здравствена радна организација која је услугу учинила учесник самоуправног споразума о оснивању СИЗ-а. Ово из разлога јер се у том случају не ради о самоуправном односу, нити о извршењу самоуправног споразума, већ се ради о облигационим односима између друштвено-правних особа, те спорове између њих као привредне спорове треба да решава привредни суд. Аргументи за овакво становиште су у томе што према Закону о здравственом осигурању и обавезним видовима здравствене заштите становишта, цене здравствених услуга су исте, без обзира да ли се ради о лечењу лица са подручја заједнице, или осталих корисника услуга. Поред тога, здравствене радне организације обавезно закључују посебне уговоре са СИЗ-ом за здравство којим утврђују цене здравствених услуга за текућу годину. Ови уговори нису самоуправни споразуми него правни послови закључени између учесника споразумевања. Уколико до закључења овог уговора не би дошло, а његово постојање је обавезно, у том случају радило би се о спору у вези са спровођењем самоуправног споразума, па би ту могао да интервенише суд удруженог рада као стварно надлежан. Међутим, у конкретним пословима суд удруженог рада не би био стварно надлежан јер је то чисти облигациони однос.

— Према другом мишљењу, спор такве врсте представља спор настао у вези размене рада између здравствених радних организација које врше делатност друштвених служби и самоуправне интересне заједнице исте делатности а из односа слободне размене рада, те такав спор има карактер самоуправног споразума и у надлежности је суда удруженог рада.

Овакво схватање заузео је Врховни суд Србије у свом решењу П II—141/77. од 1. марта 1977. године, а и Виши привредни суд Србије у решењу ПЖ 1088/77. од 18. марта 1977. године. Према овим одлукама ове врсте спорова између потписника самоуправног споразума решавао би суд удруженог рада јер имају карактер самоуправних спорова у смислу одредаба чл. 18. Са-

везног закона о судовима удруженог рада. Напротив, уколико би се радило о споровима између здравствених организација удруженог рада и СИЗ-ова за здравство, који нису обухваћени самоуправним споразумом, онда то не би били односи поводом којих је закључен самоуправни споразум, те би их за случај спора решавао привредни суд.

Сматрам да је ово друго становиште прихватљивије. Ово из разлога јер самоуправним споразумом о удруживању, односно о оснивању СИЗ-а, поред осталог, регулише се и материја цена здравствених услуга, начин вршења здравствених услуга итд., те ти конкретни послови, односно услуге представљају односе из слободне размене рада између здравствених организација удруженог рада и СИЗ-ова за здравство, односно представљају извршење самоуправних споразума, па самим тим имају карактер самоуправних односа, за чије разрешавање за случај спора су надлежни судови удруженог рада.

Овакав став треба проширити и на све односе између самоуправних интересних заједница и њихових чланова-оснивача основани у области друштвених делатности.

Међутим, поред самоуправних интересних заједница из области друштвених делатности, постоје и самоуправне интересне заједнице из области материјалне производње и то у оним областима где је трајно вршење делатности неопходно ради задовољења потреба одређених корисника, као што су самоуправне интересне заједнице комуналних делатности, енергетике, водопривреде, путева, и у другим областима материјалне производње. Стога се поставља питање стварне надлежности суда за спорове између тих СИЗ-ова и њихових чланова. Иако, Закон о судовима удруженог рада изричито није ставио и те спорове у надлежност суда удруженог рада, држећи се истог критеријума, сматрамо да и пословни односи између СИЗ-ова из области материјалне производње и његових оснивача из односа слободне размене рада, представљају самоуправне спорове за које је надлежан суд удруженог рада.

Овде треба напоменути да је надлежност суда удруженог рада предвиђена као супсидијарна, односно само у оним случајевима уколико самоуправним споразумом о оснивању СИЗ-а није основан посебан суд удруженог рада, ради решавања међусобних односа.

РАЗГРАНИЧЕЊЕ НАДЛЕЖНОСТИ У ВЕЗИ СА УПИСИМА У СУДСКИ РЕГИСТАР

Преплитање надлежности суда удруженог рада и привредних суда такође је изражено и у пословима уписа у судски регистар организација удруженог рада и других субјеката одређеним Законом.

Привредне судове, као специјализоване редовне судове Закон о удруженом раду не помиње. Њихова искључива надлежност у пословима уписа у регистар у Закону о удруженом раду

није идентификована. Закон о удруженом раду говори о регистарском суду као надлежном суду за послове уписа у регистар организација удруженог рада и других субјеката одређених законом. Овакав став у Закону о удруженом раду оправдава се вероватно разлозима што се, у смислу одредаба чл. 231. Устава СФРЈ, надлежност судова одређује републичким, односно покрајинским прописима, што значи да републике и покрајине не морају ове послове поверити привредним судовима, односно да послове из надлежности привредних судова могу, према својим специфичностима, поверити другим судовима које оне могу установити.

Остављајући по страни ове могућности у погледу надлежности за послове уписа у судски регистар, изнећу неке дилеме у вези питања стварне надлежности привредних судова у поступку уписа у регистар организација удруженог рада и других субјеката, а уједно и одредити разграничење у тој надлежности између привредних судова и судова удруженог рада.

Према одредбама чл. 448. ст. 1. ЗУР-а, у судски регистар обавезно се уписују организације удруженог рада, пословне заједнице, банке, заједнице осигурања имовине и лица и друге финансијске организације, радне заједнице које имају овлашћење да ступају у промет са трећим лицима, као и други субјекти одређени законом.

Предмет уписа у судски регистар је оснивање, организовање, конституисање и престанак субјекта уписа, статусне и друге промене тих субјеката и други подаци о субјектима уписа од значаја за правни промет (фирма, делатност, овлашћења у празном промету са трећим лицима итд.).

Упис се врши на основу поднетих прописаних пријава, затим прилога уз пријаву, као и на основу исправа које се подносе регистарском суду, све у зависности од предмета уписа у судски регистар. Ради уписа у судски регистар организација удруженог рада, поред осталих исправа, обавезно се прилажу и самоуправни споразуми о удруживању у радну, односно сложenu организацију удруженог рада, као и друга општа акта која представљају конститутивни елемент уписа у регистар те организације (статут, самоуправни споразум о удруживању рада радника у основној организацији, самоуправни споразум о разграничењу средстава права и обавеза). Како упис у регистар представља посебну функцију судова, то у конкретним случајевима регистарски судови доносе одлуке, односно суде на основу Устава, закона и самоуправних општих аката. То значи да самоуправни споразуми и друга општа акта, након њиховог усвајања, подлежу оцени њихове законитости од стране регистарског суда, а у поступку уписа у регистар. У вези с тим поставља се питање у којој мери су регистарски судови стварно надлежни и овлашћени да цене законитост самоуправних споразума и других општих аката, односно поставља се питање разграничења стварне надлежности регистарских судова од судова удруженог рада у тој области.

У одговору на ово питање морамо поћи од одредаба Закона о удруженом раду који регулише материју уписа у судски регистар. Према одредбама чл. 449. ст. 1. Закона о удруженом раду регистарски суд у поступку уписа у регистар цени да ли је упис у складу са Законом, да ли је пријава прописане садржине и поднета од стране овлашћеног лица, да ли су уз пријаву приложене тачно прописане исправе са прописаном садржином, па у зависности од тога доноси одлуку о упису. Ако би недостајао било од којих набројаних услова, регистарски суд је дужан да захтев за упис одбије, односно да пријаву одбаца. Остајући код услова да је захтев за упис у складу са Законом, а исправе са прописаном садржином, регистарски судови су, дакле, надлежни да цене законитост самоуправних споразума и других самоуправних општих аката која се обавезно прилажу као исправе у поступку уписа у судски регистар. Ова законитост од стране регистарских судовоу цени се само у томе да ли је самоуправни општи акт донет на законом прописани начин, да ли има садржину прописану законом, а у погледу одредаба самоуправног општег акта којима се регулишу подаци од значаја за правни промет и који подаци се уписују у судски регистар, регистарски судови цене да ли су ти подаци у самоуправном општем акту регулисани у складу са законом. У погледу осталих података из самоуправних општих аката, осим који се уписују у судски регистар, регистарски судови не би били надлежни да цене њихову законитост, уставност и међусобну усклађеност, већ би за то били надлежни судови удруженог рада, односно уставни судови, уколико се поставља питање уставности тих самоуправних општих аката. На пример, ако је поднет захтев за упис у судски регистар конституисања радне организације са основним организацијама удруженог рада, регистарски суд, поред осталог, био би дужан да цени да ли је самоуправни споразум о удруживању основних организација у радну донет путем референдума (чл. 463. ст. 1. ЗУР-а), да ли садржи све одредбе предвиђене чл. 372. ЗУР-а и одредбе који је тај самоуправни споразум морао да садржи по сили других прописа, те да ли су у самоуправном споразуму чињенице које се уписују у судски регистар, а које су од значаја за правни промет (чл. 454. ст. 2. ЗУР-а), регулисане на законом прописани начин, и то: да ли фирма радне организације, односно назив ООУР садржи све елементе предвиђене чл. 416. ЗУР-а, да ли је делатност радне организације и делатности ООУР усклађена са одредбама чл. 409. до 411. ЗУР-а, да ли је врста и обим одговорности основних организација за обавезе радне организације унета у складу са одредбама 420. ЗУР-а, итд. Остале одредбе самоуправног споразума, којима су регулисане оне чињенице које су у вези са слободним располагањем и самоуправним правима организација удруженог рада, регистарски суд не би био надлежан да цени.

У овом правцу треба тумачити и одредбе Закона о удруженом раду које говоре о праву на жалбу против решења о упису у судски регистар. Тако, у смислу одредаба чл. 456. ст. 6.

ЗУР-а „право и на закону заснован интерес повређен решењем о коначном упису” може бити цењен од стране регистарских судова само ако се ради о праву и интересу с обзиром на податке који се уписују у регистар и на друге услове који морају бити испуњени у погледу поступка доношења исправа (истинитост података, законитост спроведеног поступка — чл. 458. ст. 1. ЗУР-а), а не и на остале податке и услове.

И поред овако одређене надлежности регистарских судова у поступку уписа у регистар њу је у неким случајевима теже одредити, односно разграничити у односу на надлежност судова удруженог рада. Тако на пример, према одредбама Савезног а и републичким и покрајинским законима о судовима удруженог рада, судови удруженог рада су надлежни да одлучују о доношењу статута, склапања самоуправног споразума о удруживању и других општих аката у организацији удруженог рада, самоуправној интересној заједници или другој самоуправној организацији. Међутим, и регистарски судови би у поступку уписа у судски регистар били дужни да цене законитост поступка по којем је донет општи акт, или законитост правне радње која је предмет уписа. На то упућују одредбе чл. 449. ст. 3. ЗУР које дају овлашћење регистарском суду да у случају сумње у истинитост акта којим се доказује чињеница која је предмет уписа, или законитост поступка по којем је акт донесен, или законитост правне радње која је предмет уписа, да по службеној дужности извиди околност у вези с тим, те у зависности од тога да одлучи о упису. Дакле, и привредни суд и суд удруженог рада надлежни су да оцењују законитост поступка доношења самоуправних аката и других одлука од значаја за упис. Међутим, и овде треба имати у виду већ изнето да регистарски судови цене само формалну страну поступка доношења општег акта, не упуштајући се у суштину регулisaња односа, те по том основу треба разграничити надлежност једних и других судова.

Овде је потребно и истаћи да регистарски судови на индиректан начин одлучују о самоуправним правима ОУР, а у поступку уписа у судски регистар. Наиме, према одредбама Закона о удруженом раду (чл. 451. ст. 2) правно дејство уписаних података настаје од дана уписа у судски регистар, а у поступку уписа у судски регистар истовремено се одлучује о захтеву за упис свих података и не може се одлучити да се у судски регистар упише само део тих података, а да се упис осталих података одбије (чл. 13. ст. 2. Уредбе). Према томе, ако било која од чињеница која се уписује у судски регистар није у складу са Законом, или није испуњен било који од услова за упис у регистар, суд ће одлучити о упису у целиности, те ће под одређеним условима захтев за упис у регистар одбити. С обзиром на време настанка правних последица и на принцип јединственог уписа свих података, одбијајући захтев за упис због тога, што на пример пријава није правилно попуњена, регистарски суд ће онемогућити настанак одређених самоуправних права, о којима он иначе не доноси мериторну одлуку.

ГРАБАНСКО ПРАВО

1. Деклараторном тужбом (тужба за утврђење) се тражи да суд утврди постојање или непостојање неког права или правног односа; или истинитост односа, неистинитост неке исправе. Тужба се може подићи ако је предвиђена посебним прописима или ако тужилац има правни интерес. Утврђење чињеница се не може решити тужбом већ у правном поступку.

Чл. 16. ЗПП-а прописано је да суд у току целог поступка по службеној дужности пази да ли решавање спора спада у судску надлежност. Кад у току поступка утврди да за решавање спора није надлежан, огласиће се ненадлежним, укинуги спроведене радње у поступку и одбацити тужбу.

Чл. 187. ЗПП-а предвиђено је под којим условима тужилац може поднети тужбу за утврђење (тзв. прејудичијелну или деклараторну тужбу), па се наводи да таквом тужбом може тражити да суд: утврди постојање, односно непостојање неког права или правног односа, или истинитост, односно неистинитост неке исправе. Оваква тужба може се поднети кад је то посебним прописима предвиђено, или кад тужилац има правни интерес за подизање овакве тужбе. Тужилац не може тужбом тражити утврђење чињенице, јер таква тужба није допуштена. Уколико пак поднесе такву тужбу, суд је дужан да је одбаца.

У конкретном случају, тужилац није тражио утврђење постојања, односно непостојања неког права или правног односа већ је тражио утврђење чињенице. Обзиром да ЗПП-а није предвидео могућност

подизања овакве тужбе, I степени суд је био дужан да је одбаца и тужиоца упуги на поступак пред управним органима. По Закону о општеуправном поступку (пречишћен текст објављен у Сл. листу СФРЈ, бр. 4/77) државни органи и самоуправне организације и заједнице издају уверења о чињеницама у вези са пословима које врше и о којима воде службену евиденцију. Уверења се издају на усмени захтев странака (чл. 171).

Из садржаја тужбе, видљиво је да је тужилац положио испит код туженог, да је о томе добио одговарајуће уверење и да је оно доцније загуђено. Код таквог стања, тужилац је био дужан да, у смислу чл. 171. ЗУП-а, поднесе захтев туженику да му изда уверење, при чему сама чињеница што тужени није водио уредну службену евиденцију, не може имати штетне последице по тужиоца. Према томе, то што тужени нема уредну евиденцију, није сметња за вођење управног поступка, како првостепени суд погрешно налази, нити је то разлог за заснивање судске надлежности...

Гж. 2578/77.

Окружни суд у Новом Саду

2. У питању су јединствени судпарничари, ако се обзиром на природу правног односа спор може решити на једнак начин у односу на сва лица.

Првостепеним решењем одбијен је предлог тужиоца ради проширења тужбе у односу на туженог.

Тужбом је тужилац тужио ВС и основну привредну комору из Тузле, ради утврђења да је купо-продајни уговор, склопљен између тужених I и II реда дана 22. априла 1976. године, ништав. По овој тужби тужени су се упустили у расправљање. Поднеском од 23. маја 1977. год. тужилац је проширио и на ВТ, те је уједно и прецизирани тужбени захтев.

Сходно чл. 184. ЗПП више лица могу једном тужбом тужити односно бити тужени, ако су у погледу предмета спора у правној заједници или ако њихова права односно обавезе проистичу из истог чињеничног и правног основа или ако су предмет спора захтеви односно обавезе исте врсте, који се оснивају на битном истоветном чињеничном и правном основу. До закључења главне расправе, под овим условима уз тужиоца може приступити и нови тужилац или тужба може бити проширена на новог туженог са његовим пристанком.

Правилно је првостепени суд, обзиром на наведени пропис и противљење ВТ проширењу тужбе, нашао да је неоснован захтев тужиоца за проширење тужбе, у односу на ВТ те је правилно донео решење, којим је одбио предлог тужиоца.

Неосновани су наводи жалбе да се ради о јединственим супарничарима, обзиром да се као предмет купопродајног уговора појављује иста некретнина, како у уговору од 22. априла 1976. године, који је склопљен између прво и другог тужених, тако и уговору од 20. марта 1976. године, који је склопљен између другог тужене и ВТ, те обзиром на природу правног односа између тужених и ВТ.

II степени суд је мишљења да се у конкретном случају не ради о јединственим супарничарима иако је предмет оба купопродајна уговора иста некретнина. Тужиљи су достављена оба купопродајна уговора, након чега тужиља подноси тужбу и тражи утврђење ништавости само једног уговора и то уговора склопљеног између тужених I и II реда, у којем се као продавац појављује I тужена. То што су у погледу и те некретнине склопљена два уговора, не може бити основа за проширење тужбе и на лице ко-

је се појављује као продавац у другом уговору, за који није тужбом тражено утврђење ништавости, а које лице није обухваћено првобитном тужбом. Сходно чл. 198. ЗПП, ако се због природе правног односа спор може решити само на једнак начин према свим лицима, ради се о јединственим супарничарима. Обзиром на наведени пропис и на назначени однос међу уговорним странкама, по мишљењу овога суда у овом случају не ради се о јединственим супарничарима. Како се првобитним тужбеним захтевом тражи утврђење ништавости уговора, склопљеног између I и II тужених, а како се као продавац у овом уговору појављује ВС извесна, која је у земљишним књигама убележена као власник, то се овај спор може решити без учешћа ВТ који у овом уговору није уговорна страна.

Није основан навод жалбе да је суд требао дозволити проширење тужбе, јер се тужени II реда упустио по преиначеној тужби у расправљање. Сходно напред назначеним Прописом да овакво проширење и након упуштања туженог у расправљање потребан је пристанак лица на које се тужба проширује. Међутим, тужени ВТ се противио проширењу тужбе, те I степени суд није могао дозволити проширење тужбе на истог...

Гж. 1958/77.

Окружни суд у Новом Саду

3. Одлука о ослобођењу од таксе важи од дана од када је суду поднет предлог за ослобођење и односи се на све поднеске и радње од тог дана.

Побијаним решењем је I степени суд одбио тужиљу са предлогом да се ослободи обавезе плаћања судске таксе...

Према пропису чл. 14. Закона о судским таксама (Сл. лист САПВ број 22 од 24. XII 1971. год.) ослобођење од плаћања судске таксе у парничном поступку, даје се по одредбама Закона о парничном поступку. Стога је I степени суд правилно поступио када је, ценећи у-

слове за доношење одауке о ослобођењу од плаћања такса у овој парници, а имајући у виду прописе чл. 172. и 173. садашњег ЗПП-а, утврдио да тужиља није тражила ослобођење од обавезе плаћања такса пре окончања поступка, и да јој право на ослобођење не може припасти пре подношења тог захтева, што је у складу са чл. 16. Закона о судским таксама. Решење о ослобођењу од такса важи од дана када је суду поднесен предлог за ослобођење и односи се за све поднеске и радње за које настаје таксена обавеза по чл. 3. тога закона (тужба и правне лекове) и то од тога дана или доцније. Како је тужиља тек у жалби (поднеском од 25. V 1975. год.) истакла наводе који би могли упућивати на захтев, за ослобођење од плаћања судске таксе, тек од тада би могла стећи право да би могла бити ослобођена од плаћања такса, док за насталу таксену обавезу подношењем тужбе која подлеже наплати таксе према закону о судским таксама, не може бити ослобођена обавезе плаћања таксе...

Гж. 2144/77.

Окружни суд у Новом Саду

4. Уговорене стране су дужне, између осталог, поштовати начело поштеног уговарања и савесности. Крива странка одговорна је за скривљене радње а такође и у случају објективне немогућности извршења уговора уколико је за исте знала или морала знати.

Тужени је пре сачињења предметног уговора знао да се на спорној парцели не могу градити објекти у својини грађана, па је поред те чињенице продао тужиоцу спорну парцелу ради градње, које чињенице несумњиво указују на постојање његове кривице, а тиме и на основаност захтева тужиоца ради раскида купопродајног уговора и реституције.

Није основан жалбени навод да је тужилац, тобоже купио на ризик и да је стога дужан да сноси штетне последице. О ризику би се могло говорити да је тужени про-

дао парцелу, не уговарајући при томе услов који се тиче могућности легалне градње. Тек тада заиста би тужилац својевољно преузео на себе део ризика, али ни тада у целости. Међутим, утврђена је чињеница да је тужени продао ради градње, и да је то био битан услов код закључења уговора истовремено мотив тужиочеве куповине. Према томе, тужилац је купио спорну парцелу само под овим условом, које му је тужени гарантовао, па се не може говорити ни о каквом ризику на страни тужиоца, а тиме ни о штетним последицама које би био дужан да сноси сам. Напротив, начело поштеног уговарања и савесности обе уговорене стране, обавезује туженог да санира штетне последице које су настале на страни тужиоца, а које су последице скривљене радње туженог и објективне немогућности извршења, за коју је тужени знао и морао је знати.

Гж. 2289/77.

Окружни суд у Новом Саду

5. Према правним правилима садржаним у нашим бившим грађанским законима, необрани плодови сматрају се делом земљишта што значи да припадају власнику земљишта.

Према правном правилу необрани плодови сматрају се делом земљишта. Док плодови везани за земљу деле судбину земљишта. Значи необрани плодови припадају власнику главне ствари, земљишта. Према наведеним Правним правилима штете настале од пада корпе са камена са жичаре туженог на парц. под парц. односи се на супругу тужитеља, а не на тужитеља. I степени суд је позивом на правна правила, правилно поступио када је утврдио на којој парц. супруге тужитеља је штета на плодовима кукуруза на њиви настала. Пошто штета није настала на парц. тужитеља, произилази да тужени није причинио штету тужитељу падом корпе са камена са жичаре туженог. Због тога није основан жалбени навод на необране плодове на оштећеној њиви супруга тужитеља

ЈА припадају и тужитељу. Значи, оштећен кукуруз са парцела супруге тужитеља је својина, а тиме и причињена штета супруги тужитеља а не тужитељу. Пошто тужени није причинио штету тужитељу, произилази да није одговоран нити је дужан да је накнади тужитељу од 477.— динара. Ако је ова разлика износа штете од 477.— дин. штета настала на парц. туженог под парц. бројем к. о. Лединци, те на осталим наведеним парц. супруге тужитеља ЈА, произилази да тужени није у обавези јер није одговоран да наведени износ накнади тужитељу...

Гж. 2292/77.

Окружни суд у Новом Саду

6. Капара је по својој природи акцесорни правни посао (уговор). Према томе може произвести правно дејство само у случају ако је закључен ваљан примарни уговор.

Основна жалба указује да је I степени суд на утврђено чињенично стање погрешно применио материјално право, сматрајући при том да је тужени стекао право да задржи примљен износ од 7.000.— динара, а по основу правног дејства капаре. Овај захтев је супротан позитивним прописима Закона о промету непокретности (Сл. лист СРС бр. 15/74 и Сл. лист САПВ бр. 1/75). Ови прописи су били на снази у моменту усменог споразумевања странака (26. VII 1975. год.). I степени суд је погрешно на свом старту, јер је исти засновао противно закону. Означеним законима је одређено да правно дејство производи само купопродајни уговор који је сачињен у писменом облику, а потписи странака на њему су оверени. Уговор о купопродаји непокретности, који је закључен и мимо ове форме, не производи никакво правно дејство. Такав се уговор сматра апсолутно ништавим (члан 10. Закона о промету непокретности СРС). У конкретном случају странке су се само усмено споразумевале о битним елементима који треба да буду садржани у писменом купопродајном угово-

ру, који није уследио. У таквој ситуацији, тужени без икаквог правног односа одбија да врати тужиљи примљени износ од 7.000.— динара, који као капара може произвести правно дејство само под условом да је закључен ваљан купопродајни уговор о непокретности. Само у случају да је капара предвиђена и садржана ваљаним купопродајним уговором, она може произвести оно дејство које је изложио I степени суд у својим разлозима нападнуте одлуке. Само у случају закључења ваљаног купопродајног уговора, уговорена капара даје одређена права странкама, па се тек у том случају може расправљати о праву да се задржи примљена капара, због скривљеног раскида уговора. Како до закључења ваљаног уговора међу странкама није дошло, не може се говорити о било каквом раскиду уговора и не може се расправљати о износу од 7.000.— динара, као износу који је дат на име капаре. Такав износ се има сматрати износом који је дат без основа, па је тужени такав износ дужан да (плати) врати тужиљи.

Гж. 996/77.

Окружни суд у Новом Саду

7. За одговорност ОЗ-а са седиштем најближем месту настанка штете није битно да ли је неосигурано моторно возило било регистровано.

Није битно да ли је за моторно возило које учествује у саобраћају, под одређеним околностима потребна или није потребна регистрација, нити да ли се креће некад одређеном брзином па да се утврди одговорност за накнаду штете оног ОЗ, чије је седиште најближе месту настанка штете (по пропису чл. 21. ст. 1. Закона о обавезном осигурању у саобраћају), за накнаду проузроковане штете, битно је да је штета проузрокована од стране возила чији је корисник односно сопственик није осигурао од одговорности, па да настане обавеза ОЗ-а, са седиштем у најближем месту настанка штете. По ставу 2. чл. 21. цитираног Закона ОЗ који накнади штету у таквој (штети) ситуацији има право на регрес од ко-

рисника односно корисника мотор. возила до висине исплаћеног износа...

Гж. 996/77.

Окружни суд у Новом Саду

8. Послови које обавља квалификовано лице у оквиру самосталне занатске делатности без одобрења надлежних органа повлаче у смислу закона санкције, но с друге стране они нису ништави у смислу правних правила имовинског права јер нису забрањени, а с друге стране су друштвено корисни, а не штетни. Изгубљена зарада од такве делатности се може утврђивати јер се не противи јавном поретку али уз умањење доприноса и пореза сходно позитивним прописима.

По жалби туженог пропустио је првостепени суд да цени исказ тужиље, те да утврди да ли је њезин супруг пок. П. Б. имао потврду надлежног органа управе СО Нови Сад, која му служи као овлашћење за вршење кројачке делатности као споредно занимање сходно чл. 39. Закона о занатским делатностима самосталних занатлија (Сл. лист САПВ број 26/75 од 13. децембра 1975. године), односно одобрење за обављање ове делатности. По одредбама члана 79. тачка 3. и Сл. наведеног Закона прописане су новчане казне, а могу се изрећи и заштитне мере одузимање имовинске користи за лица која врше услуге без наведене потврде надлежног органа за вршење занатских услуга. Овим Законом није изречена ништавост уговора о услугама занатлија које изврше занатске услуге противно одредбама Закона. Ако пок. П. Б. није имао наведену потврду — одобрење надлежног Органа за обављање кројачке делатности, које би склопио да је жив, нису ништави у смислу правних правила имовинског права. Кројачка делатност се обавља од квалификованог лица, није забрањена, него је допуштена, јер је друштвено корисна, а не штетна. Правилно је првостепени суд закључио да се изгубљена зарада од такве кројачке делатности пок. П. Б. може утврђивати, јер се не противи јавном поретку

одредбама наведеног Закона, али уз умањење доприноса и пореза према позитивним прописима, а на остварени доходак. Без утврђивања овог доприноса и пореза на остварени доходак од кројачке делатности као споредно занимање, првостепени суд је погрешно утврдио висину зараде радом код куће покојника...

Гж. 19/77.

Окружни суд у Новом Саду

9. Обичаји угошћавања у време сахране и након тога представљају застарела схватања о угошћавању и штетник није дужан накнадити трошкове око истих.

Према правним правилима штетник је одговоран само за трошкове сахране, али не и за трошкове настале око једнонедељног, шестонедељног и годишњег помена. Обичаји да се при вршењу ових помена приреди ручак, угошћавање, представљају застарела схватања о угошћавању. Стога тужитељи немају право за накнаду трошкова угошћавања који су настали при вршењу помена покојника...

Гж. 2172/77.

Окружни суд у Новом Саду

10. Ликвидност тражбине као услов пребијања.

Тужени је путем тужиоца набављао репро материјал за производњу, а финалне производе је реализовао преко тужиоца. За репро материјал тужилац је задуживао туженог у књиговодству на конто 120 као купца увећано са 3% марже сагласно уговору који су закључиле парничне странке. За преузети материјал тужени дугује тужиоцу 129.130,50.— динара.

Тужилац је према уговору и обавези да плати одређени износ продате робе туженом у вредности од 21.437,80.— динара али потраживање туженог према тужиоцу још није ликвидно те се овај износ не може пребијати са утуженим

износом. Тужени је пропустио да након овера фактура од стране тужиоца поднесе исту надлежном органу СО. Надлежни орган СО оверава фактуру само под условом да тужени не дугује ни порез ни неке друге дажбине, па тек након тога доспеле обавезе тужиоца и тужени може захтевати исплату одговарајућег износа. Према члану 256. Закона о порезима грађана (Службени лист САНВ број 23/71) стоји да су обвезници пореза, када остварују приход од радних и других организација, од државних органа и грађанско правних лица за испоручену робу и извршене услуге, као и када остварују приходе од имовине, дужни да пре подношења рачуна или друге исправе ради исплате, исте поднесу надлежном органу за приходе ради евидентирања. Ако обвезник пореза није платио доспеле пореске обавезе, орган за приходе ће на исправу ставити налог исплатиоцу накнаде за продату робу и извршене услуге односно за приходе од имовине, да приликом исплате обустави доспели порез. Према члану 256-б. истог Закона о порезима орган за приходе је дужан да евидентира само оне рачуне на којима је исплатилац означио датум доспелости потраживања за исплату и потврдио да потраживање признаје у целини или до одређеног износа и да су средства за исплату рачуна обезбеђена. Према томе, неосновани су жалбени наводи да је првостепени суд пропустио да води рачуна о уговорним обавезама странака, пошто је ово законска обавеза туженог и нема утицаја што ова законска обавеза није регулисана уговором, јер то није ни потребно обзиром на наведене законске одредбе. Правилно је првостепени суд одбио приговор пребијања туженог обзиром да његово потраживање не може бити пребијено са потраживањем тужиоца како потраживање туженог још није ликвидно.

Гж. 1864/77.

Окружни суд у Новом Саду

11. У радњи управног органа који је спровео принудно иселење, на основу правоснажне одлуке, не мо-

же бити сметања поседа, без обзира да ли је у тим радњама евентуално и било незаконитог и неправилног поступања. Уколико је таквим поступањем повређено нечије право (причињена штета), он може захтевати накнаду штете од друштвено-политичке заједнице и непосредно од штетника.

На основу свих изведених доказа и неспорне чињенице међу парничним странкама, да је на основу правоснажног решења Органа управе СО Нови Сад (бр. 09-76/221-76 од 26. маја 1976. год.), дозвољено извршење иселењем свих лица са стварима из просторија, односно дела таванског простора означеног у изреци првостепеног решења, с тим да се извршење спроведе принудним путем одређеног дана и да је то извршење поверено извршитељу Органа управе СО Нови Сад (Секретаријату за урбанизам, комуналне и стамбене послове СО Нови Сад), да је исти путем службених лица, овлашћених за спровођење извршења, спровео извршење, првостепени суд је извео погрешан правни закључак, да је на тај начин Општина Нови Сад путем свога органа извршила чин сметања поседа према КС, када је таквим путем, из тих просторија изабацила ствари које су биле власништво КС. На основу таквог закључка, првостепени суд је заузео и погрешно правно становиште када је у својој тужбени захтев КС у односу на тужену Општину Нови Сад. Жалба тужене Општине одређено указује да је извршни орган Нови Сад као надлежни стамбени орган спроводио извршење против лица које се противно одредбама Закона о стамбеним односима, у селило у предметне просторије У току поступка је иселио ово лице са свим стварима које су се затекле у просторијама. Основно жалба указује, да је првостепени суд пропустио да цени наведено поступање у оквиру Закона о стамбеним односима, и прописима који регулишу управни поступак (Закона о општем управном поступку), јер је надлежни стамбени орган у управном поступку, овлашћено поступио у смислу прописа чл. 46. Закона о стамбеним односима. Евентуално незаконито и неправилно поступање лица

и органа из таквог поступка се не може оцењивати кроз тужбу за смећање поседа. Уколико је таквим поступком повређено право тужитеља у односу на просторију и ствари у њој, тужитељи то право не могу остварити тужбом за смећање поседа. Таква тужба у конкретном случају не може бити управљена према означеном стамбеном органу, односно туженој Општини Нови Сад и тужбени захтев се не може усвојити према овом туженом. Овај став овај суд заснива на пропису чл. 222. Устава САПВ, према коме свако има право на накнаду штете коју, у вези са обављањем службе или друге делатности државног органа, односно организације која врши послове од јавног интереса, причини својим незаконитим или неправилним радом лице или орган који врши ту службу или делатност. У таквом случају штету је дужна накнадити друштвено-политичка заједница, односно организација у којој се врши делатност или служба, а оштећени има право, да у складу са законом захтева накнаду и непосредно од лица које је причинило штету...

Гж. 474/77.

Окружни суд у Новом Саду

12. Субјективни рок од 30 дана у смислу чл. 23. ст. 2. ЗСО САПВ није могао почети тећи пре ступања на снагу ЗСО (26. XII 1974), јер у ранијем закону овај рок није ни постојао.

Према одредби члана 23. ст. 2. Закона о стамбеним односима САПВ почетак субјективног рока од 30 дана од дана сазнања за разлоге због којих се може тражити поништај уговора о замени станова, почео је тећи ступањем на снагу наведеног Закона — 26. новембра 1974. године. Пре тога овај рок није почео тећи, јер Законом о стамбеним односима САПВ број 24/71 није прописана одредба о субјективном року за даваоца стана на коришћење за тражење поништаја уговора о замени станова. Тужба тужитеља поднесена је препоручено на пошти Нови Сад, 24. децембра 1974.

године, док је приспела код првостепеног суда 25. децембра 1974. године, од ступања на снагу Закона о стамбеним односима (Сл. лист САПВ број 19 од 18. XI 1974. год.) па до подношења тужбе тужитеља није протекло 30 дана. Стога је тужилац унутар субјективног рока поднео тужбу...

Гж. 1519/77.

Окружни суд у Новом Саду

13. Ванбрачна заједница није законом призната јер не заснива права и дужности ванбрачних другова па се према томе међу ванбрачним друговима не ствара правни однос. Стога се не може тражити у парници утврђење постојања ванбрачне заједнице. Овакав поступак није предвиђен ни правним правилом ванпарничног поступка.

То не значи да ће странка бити ускраћена у заштити својих права и интереса јер она иста може остварити сходно правним правилима и мовинског права. За остварење тих права странка не мора имати судску одлуку о постојању ванбрачне заједнице.

Према правним правилима ванпарничног поступка у наведеном поступку сходно ће се примењивати прописи Закона о парничном поступку.

Нема прописа, а ни правног правила на основу којих је предлагачица овлашћена захтевати од ванпарничног суда утврђење чињенице постојања одређеног трајања ванбрачне заједнице.

У смислу чл. 197. ЗПП тужилац може у тужби тражити да суд само утврди постојање, односно непостојање неког права, или правног односа, или истинитост, односно неистинитост неке исправе. Оваква тужба може се подићи када је то посебним прописима предвиђено, када тужилац има правни интерес да се утврди постојање, односно непостојање неког права или правног односа, или истинитост, односно неистинитост, неке исправе пре доспелости захтева за чинидбу из истог односа или када тужилац има

неки други правни интерес за подизање овакве тужбе.

Према члану 197. став 1. и 2. Закона о парничном поступку тужилац не може захтевати утврђење постојања или непостојања неке чињенице.

При одлучивању о захтеву предлагачице морају се имати у виду, те применити одредбе Закона о браку САПВ. Према члану 1. наведеног Закона брак је Законом уређена заједница живота мушкарца и жене. Стога брак ужива судску заштиту. Напротив ванбрачна заједница мушкарца и жене није Законом призната, јер она не заснива права и дужности међу ванбрачним друговима. Стога ванбрачна заједница није правни основ за стицање права, јер ванбрачном заједницом не ствара се правни однос међу ванбрачним друговима. Ако се тужба за утврђење постојања брака може поднети у смислу члана 187. ЗПП што браком настаје правни однос међу супружницима, предлагачица погрешно закључује да је овлашћена да тражи утврђење постојања одређеног трајања ванбрачне заједнице. Отуда произилази да захтев предлагачице са-

држи захтев за утврђење постојања чињенице трајања ванбрачне заједнице. Такав захтев предлагачица није овлашћена тражити да се путем суда утврди, јер за овај захтев нема правни интерес. Отуда произилази да предлагачица на основу чињенице трајања ванбрачне заједнице, није овлашћена да постави захтев за утврђење применом правила која важе за брачне односе. Одбацивањем предлога предлагачице произилази да предлагачица тиме није ускраћена са захтевом да јој се пружи правна заштита. Предлагачица може тражити заштиту својих права и интереса као и сваки други грађанин по правилима грађанског права. За остваривање ове заштите права и интереса није нужно постојање путем суда утврђење чињенице одређеног трајања ванбрачне заједнице. Стога је привостепени суд правилно применио правна правила ванпарничног поступка, те Закон о парничном поступку када је предлог предлагачице одбацио.

Гж. 2407/77.

Окружни суд у Новом Саду.

Светозар Добросављевић
Љиљана Павловић-Бојовић

САОПШТЕЊА

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора, одржаној 17. фебруара 1978. године у Новом Саду, донета су следећа решења:

1) Узет је на знање извештај председника Управног одбора и секретара Управног одбора о раду Коморе између две седнице и благајника Управног одбора о финансијском стању Адвокатске коморе Војводине на дан 17. фебруар 1978. године.

2) Управни одбор усвојио је завршни рачун Адвокатске коморе Војводине за 1977. годину и закључио у смислу члана 85. тачке 12. Статута Адвокатске коморе Војводине да исти достави на одобрење Скупштини Адвокатске коморе Војводине.

3) Управни одбор Цабафи Ласла, адвоката из Зрењанина, са даном 31. XII 1977. године разрешио је дужности председника Комисије за удруживање рада у адвокатури и именовао новог члана за председника Комисије Жива Стевана, адвоката из Зрењанина, члана Адвокатске радне заједнице „Правна помоћ“.

4) Управни одбор сазива редовну годишњу Скупштину Адвокатске коморе Војводине за 20. мај 1978. године у Сомбору.

5) Управни одбор задужио је Комисију за статутарна и нормативна акта да до следеће седнице Управног одбора изради Нацрт Кодекса адвокатске етике.

6) Управни одбор задужио је Комисију за удруживање рада у адвокатури да до следеће седнице Управног одбора сачини анализу стања и проблема удруживања рада у адвокатури.

7) Управни одбор задужио је Комисију за библиотеку да до следеће седнице сачини попис књига и часописа у библиотеци на језицима народности који живе у Војводини.

8) Управни одбор задужио је Комисију за међународне везе да учини потребне припреме за одржавање састанка са колегама из Адвокатске коморе из Кечкемета. Састанак је планиран за 19. мај 1978. године у Сомбору.

9) Решењем бр. 32/78. уписује се у Именик адвоката Шећеров Миомир, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду у улици Димитрија Туцовића бр. 2А/III, са даном 17. фебруар 1978. године.

10) Решењем број 461/77. уписује се у Именик адвоката Бошковић Весна, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, са даном 17. фебруар 1978. године.

11) Решењем број 237/77. уписује се у Именик адвоката Кујунџић Јаков, са седиштем адвокатске канцеларије у Суботици, Ул. Вл. Гортана бр. 3-А, са даном 1. март 1978. године.

12) Решењем број 39/78. уписује се у Именик адвоката Бачић Мартин, са седиштем адвокатске канцеларије у Суботици, у Ул. Пут ЈНА бр. 15, са даном 1. април 1978. године.

13) Решењем број 313/77. одбијена је молба Михајловић Д. Јована из Ердута, са захтевом за упис у Именик адвоката, са седиштем адвокатске канцеларије у Богојеву, јер нису испуњени услови прописани у члану 7. ст. 1. тач. 7. и члану 7. став 3. Закона о адвокатури и служби правне помоћи.

14) Решењем број 56/78. уписује се у Именик адвокатских приправника Козомора Милан, са адвокатско-приправничком вежбом код Кепојевић Драгутина, адвоката у Новом Саду, члана Адвокатске радне заједнице „Правна заштита“. Адвокатско-приправничка вежба тече од 17. фебруара 1978. године.

15) Решењем број 61/78. уписује се у Именик адвокатских приправника Анђелић Стеван, са вежбом код Бркић Ивана, адвоката у Новом Саду. Адвокатско-приправничка вежба тече од 17. фебруара 1978. године.

16) Решењем број 64/78. Управни одбор узео је на знање да Пољачки Димитрије са даном 28. фебруар 1978. године иступа из чланства Адвокатске радне заједнице „Адвокатски биро — Установа правне помоћи“ и да ће од 1. марта 1978. године водити индивидуалну адвокатску канцеларију у Новом Саду, у Ул. Железничка бр. 36.

17) Решењем број 409/77-2 Олга Царић, адвокат у Новом Саду, разрешава се дужности привременог заменика, јер је Бранку Царићу адвокату у Новом Саду са даном 23. I 1978. године закључено боловање.

18) Решењем број 67/78. Главашки Бранку, адвокату у пензији из Бачког Петровца, за преузимања адвокатске канцеларије одређује се Будишин Иван, адвокат у Новом Саду, Цара Лазара бр. 4.

19) Решењем број 20/78. на основу члана 32. став 2. и 3. Статута Адвокатске коморе Војводине евидентира се уговор о пружању правне помоћи, склопљен између др Лошонц Аурела, адвоката у Суботици са Институтом за грађевинарство САПВ Суботица од 22. августа 1977. године.

20) Решењем број 34/78. на основу члана 32. став 2. и 3. Статута Адвокатске коморе Војводине евидентира се уговор о пружању правне помоћи, склопљен између Јовановић Михајла, адвоката у Руми, са Индустријом намештаја „Гај“ из Панчева, од 10. I 1978. године.

21) Решењем број 25/78. наложено је књиговодству Коморе да изврши обрачун посмртнине иза преминулог Косте Дудварског, адвоката у Бечеју, који је умро 2. јануара 1978. године и посмртнину исплати супрузи преминулог Дудварски Нади, Бечеј, ЈНА, бр. 36.

22) Решењем број 9/78. брише се из Именика адвоката Тауперт Густав, адвокат у Суботици, са даном 31. XII 1977. године, због пензионисања. Мимоилази се одређивање преузимања, јер нема недовршених предмета. Узето је на знање да Тауперт Густав задржава чланство у Фонду посмртнине и након пензионисања.

23) Решењем број 11/78. брише се из Именика адвоката Дудварски Коста, адвокат у Бечеју, са даном 2. јануар 1978. године услед смрти. Мимоилази се одређивање преузимања, јер нема недовршених предмета.

24) Решењем број 13/78. брише се из Именика адвоката Расулић Србољуб, адвокат из Старе Пазове, са даном 5. јануар 1978. године, због болести. Мимоилази се одређивање преузимаатеља, јер нема недовршених предмета.

25) Решењем број 16/78. брише се из Именика адвоката Цабафи Ласло, адвокат у Зрењанину, са даном 31. XII 1977. године, због заснивања радног односа. Мимоилази се одређивање преузимаатеља, јер је Цабафи Ласло био члан Адвокатске радне заједнице „Правна помоћ“.

26) Решењем број 33/78. брише се из Именика адвоката Главашки Бранко, адвокат у Бачком Петровцу, са даном 31. јануар 1978. године због пензионисања. Мимоилази се одређивање преузимаатеља, јер нема недовршених предмета. Узима се на знање да Главашки Бранко задржава чланство у Фонду посмртнине и након пензионисања.

27) Решењем број 465/77. брише се из Именика адвокат Ковачевић Радивој, адвокат у Ади, са даном 31. XII 1977. године, због пензионисања. За преузимаатеља одређен је Грчки Александар, адвокат у Мољу, Св. Милетића 34/А. Узима се на знање да Ковачевић Радивој задржава чланство у Фонду посмртнине и након пензионисања.

28) Решењем број 462/77. брише се из Именика адвоката Радић Борбе, адвокат у Бечеју, са даном 31. XII 1977. године, због пензионисања. Мимоилази се одређивање преузимаатеља, јер нема недовршених предмета. Узима се на знање да Радић Борбе задржава чланство у Фонду посмртнине и након пензионисања.

29) Решењем број 464/77. брише се из Именика адвоката Перић Бранко, адвокат у Новом Саду, са даном 28. децембар 1977. године, због пензионисања. За преузимаатеља одређен је Милија Лакићевић, адвокат у Новом Саду, Ул. Модене број 1/II. Узима се на знање да Перић Бранко задржава чланство у Фонду посмртнине и након пензионисања.

30) Решењем број 19/78. наложено је: у евиденцији адвокатских радних заједница уписати промену да је Цабафи Ласло, адвокат у Зрењанину, са 31. XII 1977. године иступио из чланства Адвокатске радне заједнице „Правна помоћ“.

31) Решењем број 17/78. наложено је: у евиденцији Адвокатских радних заједница уписати промену да је Оташевић Јован, адвокат у Новом Саду, са даном 31. децембра 1977. године иступио из чланства Адвокатске радне заједнице „Правна заштита“.

Управни одбор
Адвокатске коморе Војводине

Уређивачки савет:

Председник:

Никола Вујашиковић
судија Врховног суда Војводине

Заменик председника

Олга Царић
адвокат у Новом Саду

Светозар Дракулић, заменик јавног правобраниоца Војводине, *Антоније Борић*, саветник покрајинског секретара за правосудје и општу управу, *Никола Јеловац*, адвокат у Сомбору, *Васа Калишки*, адвокат у Панчеву, *Жива Коњевић*, шеф Службе за скупштинске послове Привредне коморе Војводине, *Војислав Маринков*, адвокат у Вршцу, *др Љубиша Милошевић*, редовни професор Правног факултета у Н. Саду, *Душан Мићић*, секретар Покрајинског друштвеног правобраниоца самоуправљања, *Светозар Николић*, судија Привредног суда Војводине, *Милан Рапајић*, адвокат у Новом Саду, *Војислав Рашовић*, адвокат у Сремској Митровици, *Ласло Цабафи*, адвокат у Зрењанину, *др Петар Шарчевић*, доцент Правног факултета на Ријечи, *Душан Шитка*, стручно-политички сарадник у Покрајинској конференцији ССРН Војводине

Уређивачки одбор:

Главни и одговорни уредник:

Сава Савић
адвокат у Новом Саду

Борђе Вебер, адвокат у Новом Саду, *Будислав Вулетић*, адвокат у Новом Саду, *Светозар Добросављевић*, судија Општинског суда у Новом Саду, *Живко Киселички*, судија Окружног привредног суда у Новом Саду.

Технички уредник:

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1. — Телефон: 29-459. — Годишња претплата 240.— дин., за иностранство двоструки износ. Цена једног броја 25.— дин.
Тек. рачун 65700-678-2047. Рукописи се не враћају.

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САНВ бр. 413—185 од 23. маја 1973. године, *Гласник* је стручна публикација ослобођена основног и посебног пореза на промет.

Штампарија „Будућност”, Нови Сад, Шумадијска, 12.

